

Fingrene av fatet?

**En studie av barneverntjenestens tematisering av og arbeid
med konflikter mellom foreldre**

Vibecke Ulvær Vallesverd

Masteroppgave i barnevern

Høst 2009

Senter for barnevernstudier

Det psykologiske fakultet / Universitetet i Bergen

Forord

Dette forskningsprosjektet hadde sitt utspring i et utspill fra en barnevernsansatt som fortvilet over manglende samarbeid blant foreldre som kom i kontakt med barnevernet; ”Det er altfor mange av disse sakene. Noen må få foreldrene til å forstå hvilke konsekvenser dette har for barna deres!”. Og slik ble tanken til om å undersøke barneverntjenestens rolle i foreldrekonflikter. Prosjektets muligheter har vært mange, det er så mye mer vi kunne trenge å vite noe om innenfor dette feltet.

Nå er enden nådd på en lang og spennende reise. Det har vært et privilegium å kunne forske på et felt som nettopp har så mange muligheter. utfordringene har vært mange, men det var aldri mangel på støtte de ganger jeg stod fast. Det er mange som skal ha takk for at denne prosessen har vært lærerik på en positiv måte. Først og fremst må det rettes en takk til de barneverntjenester og saksbehandlere som bidro til at prosjektet ble en realitet. Videre må jeg takke min dyktige veileder, Solveig Botnen Eide, for god veiledning og motivasjonshjelp gjennom hele prosessen. Takk til Anja Bakkeli som tålmodig lot meg teste intervjuguiden og ga meg konstruktive tilbakemeldinger. Takk også til Senter for barnevernstudier ved Psykologisk Institutt for hjelp og støtte, når jeg har hatt behov for det. Og takk til arbeidsplassen min, BarnsBeste, som har lagt til rette for at jeg skulle få denne oppgaven i havn.

Så må jeg selvfølgelig ikke glemme å takke min familie og mine venner, som har motivert meg og stilt opp på alle mulige måter. Og sist men ikke minst en stor takk til de to som har stilt opp mest av alle, guttene mine – den store og den lille, Johannes og Nathaniel. Takk for tid og ro til å fullføre og for forståelse for hvor mye dette betydde for meg.

Lillesand november 2009

Vibecke Ulvær Vallesverd

Innhold

Forord	2
Innhold	3
Sammendrag	5
1.0 Innledning.....	7
1.1 Bakgrunn for studien	7
1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål	8
1.3 Avgrensninger	9
1.4 Oppgavens oppbygning	10
2.0 Aktuell teori og forskning	10
2.1 Hva vet vi om barn som opplever konflikter mellom foreldre?	11
2.1.1 Omfanget av barn som opplever konflikter mellom foreldrene	11
2.1.2 Forskning omkring konsekvenser for barn som opplever samlivsbrudd	11
2.1.3 Hva gjør det med barn å leve i konfliktpennet mellom foreldre?	13
2.1.4 Barns reaksjoner på konfliktfylte samlivsbrudd.....	14
2.1.5 God nok omsorgssituasjon?	16
2.2 Aktuelt lovverk.....	16
2.2.1 Barnekonvensjonen	16
2.2.2 Barneloven	17
2.2.3 Lov om barneverntjenester	18
2.2.4 Kryssningen mellom offentlig og privatrett.....	21
2.3 Foreldrekonflikter i et barnevernsperspektiv	23
2.3.1	23
2.3.2 Forskning og litteratur omkring foreldrekonflikter i barneverntjenesten.....	25
3.0 Fra idé til prosjekt	27
3.1 Kvantitativ og kvalitativ tilnærming	28
3.2 Det kvalitative forskningsintervju	29
3.3 Tematisering	30
3.4. Planlegging.....	32
3.4.1 Utvalg og rekruttering	32
3.4.2 Prosjektplan	34
3.5 Intervjuing	34
3.5.1 Utarbeidelse av intervjuguide.....	34
3.5.2 Prøveintervju	35
3.6 Transkribering	36
3.7 Analysering	37
3.7.1 Analytiske tilnærminger	38
3.7.2 Meningsstolkning.....	39
3.8 Verifisering.....	40
3.8.1 Validitet	40
3.8.2 Reliabilitet	41
3.8.3 Generaliserbarhet	42
3.8.4 Om forskersubjektet	43
3.9 Rapportering	45
3.10 Etske refleksjoner	45
4.0 Analyse.....	49
4.1 Undersøkelsens hovedfunn	49

4.2 Det går som en rød tråd hele tiden i alt vi holder på med	50
4.2.1 Mange henvendelser og bekymringsmeldinger om foreldrekonflikter	51
4.2.2 Hvorfor er det så mange saker?	52
4.2.3 Type konfliktsituasjoner	54
4.2.4 Hvordan tematiseres foreldrekonfliktene?	56
4.3 Fingrene av fatet? Vurdering av barneverntjenestens ansvar og rolle i foreldrekonflikter	57
4.3.1 Forvirring og frustrasjon omkring lovverket	57
4.3.2 Det er så personavhengig	61
4.3.3 Undersøkelse	62
4.4 Adekvate tiltak i foreldrekonfliktsaker	63
4.4.1 Adekvate barneverntiltak	63
4.4.2 Samarbeid med familievernkontor	66
4.4.3 Forebygging	68
4.5 Ikke samsvar mellom hvordan det er og hvordan det burde være	69
4.5.1 Situasjonen for disse familiene i dag	70
4.5.2 Hvordan det burde være	71
4.5.3 Makt og autoritet	71
4.5.4 Stigmatisering	72
4.5.5 Ressurser og kompetanse	72
4.5.6 Det mangler en instans	74
4.6 Behov for forskning omkring barneverntjenestens rolle i foreldrekonfliktsaker	75
5.0 Oppsummering – Hvor ble det av den røde tråden?	75
5.1 Sentrale funn	75
6.3 Veien videre	77
Litteratur	78
Vedlegg	81

Sammendrag

Denne studiens tema er barneverntjenestens rolle i saker som omhandler konflikter mellom foreldre. Studien er del av en masteroppgave i masterprogrammet i barnevern ved Senter for barnevernstudier, Universitetet i Bergen.

Hvert år opplever mange barn konflikter mellom foreldrene. 9950 barn under 18 år opplevde samlivsbrudd i 2008 (Statistisk Sentralbyrå, 2009). I tillegg opplever en rekke barn samlivsbrudd mellom samboende foreldre. Konflikter mellom foreldre er et utbredt fenomen i forbindelse med samlivsbrudd (Rød, Ekeland og Thuen, 2008:2). Selv om de aller fleste foreldre klarer å legge konfliktene bak seg eller sørge for at barna ikke tar skade av disse, regner en likevel med at mange barn lider under intense konflikter i lang tid etter samlivsbruddet.

Også mange barn som lever sammen med begge foreldrene lider under foreldres konflikter. I tillegg til voldelige samliv, vet vi at både rus, psykiske lidelser, økonomi og andre faktorer kan øke risikoen for et konfliktfylt samliv.

Killén (2008) hevder at konfliktfylte samliv både kan bidra til, utløse og opprettholde omsorgssvikt. Og flere studier innen samlivsforskningen viser at konflikter mellom foreldre kan føre til alvorlige og vedvarende problemer hos barn (Rød, Ekeland og Thuen, 2008).

Barneverntjenesten skal *sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid* jf. Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100 § 1-1. Videre lyder barnevernlovens § 3-1, 2. ledd som følger:

”Barneverntjenesten har spesielt ansvar for å søke avdekket omsorgssvikt, atferds-, sosiale og emosjonelle problemer så tidlig at varige problemer kan unngås, og sette inn tiltak i forhold til dette”.

Med dette som utgangspunkt er problemstillingen for denne studien: *I hvilken grad og på hvilken måte tematiserer og arbeider barneverntjenesten med konfliktfylte forhold mellom barns foreldre?* Hensikten med studien er å belyse et tema som foreløpig har hatt lite fokus innen barnevernforskningen.

Studien tar utgangspunkt i en kvalitativ intervjuundersøkelse av til sammen seks saksbehandlere fra barneverntjenesten i to kommuner, og deres erfaringer og refleksjoner omkring barneverntjenestens tematisering av og arbeid med foreldrekonflikter.

Det fremgår av undersøkelsens datamateriale at konflikter mellom foreldre er en aktuell og gjentakende problemstilling i de saker barneverntjenesten kommer eller er i kontakt med. Tross temaets aktualitet, oppleves lovverket omkring disse sakene som vagt og vanskelig å forholde seg til. Informantene mener at foreldrekonfliktsaker i utgangspunktet skal tas hånd om av familievernet, men erfarer samtidig at familievernet ikke strekker til i de tilfeller hvor konfliktene er alvorlige og fastlåste og hvor barna lider som mest.

Funn i undersøkelsen viser også at de barnevernfaglige vurderingene både av meldinger og i valg av hjelpetiltak, ofte er avhengig av den enkelte saksbehandlers skjønn og at ingen hjelpetiltak synes å være helt adekvate for intervensjon i disse sakene.

Studien konkluderer med at barn av foreldre som er i alvorlig konflikt, ikke ivaretas på en god nok måte per i dag og at behovet for forskning omkring dette temaet er stort innenfor barnevernfeltet.

1.0 Innledning

Dette forskningsprosjektet omhandler barneverntjenestens tematisering av og arbeid med konflikter mellom foreldre. Forskningsprosjektet er basert på en intervjuundersøkelse av seks saksbehandlere ved til sammen to barneverntjenester, og har som formål å øke kunnskap om og sette søkelys på hvordan barneverntjenesten forholder seg til konflikter mellom foreldre.

I følge Lassen og Stang (i Høstmælingen, Kjørholt og Sandberg, 2008:142) blir det stadig tydeligere at mange barn lider som følge av intense og vedvarende konflikter mellom sine foreldre. Forskning viser at dette kan føre til alvorlige og langvarige skader hos barna. Likevel har det lenge vært hevdet at barneverntjenesten ikke skal gripe inn ved foreldrekonflikter eller når barnet opplever omsorgssvikt i samværshjemmet, men dette er i ferd med å endre seg (ibid). I veileder Q-1221 B (2006) *om barnevernets rolle ved mistanke om overgrep under samvær*, omtales barneverntjenestens pålagte ansvar i saker hvor barna lider på grunn av konflikter mellom foreldrene. Lassen og Stang (ibid) påpeker imidlertid at veien fremdeles er lang før disse barnas rettigheter er godt nok ivaretatt.

Med dette som utgangspunkt, er det en rekke ubesvarte forskningsspørsmål og problemstillinger å gripe fatt i. I denne oppgaven er det som nevnt saksbehandlerne i barneverntjenesten og deres valg og refleksjoner i hverdagen som er det sentrale. Med et lovverk som forutsetter utøvelse av skjønn, er det langt på vei utøverne som legger føringene for hvordan konflikter mellom foreldre tematiseres og arbeides med. Saksbehandlerne sitter også med erfaringer når det gjelder tiltak, kompetanse, tilstrekkelighet og ikke minst ansvarsopplevelse i disse sakene. Det har derfor vært svært spennende å undersøke hva et knippe saksbehandlere tenker om dette temaet.

1.1 Bakgrunn for studien

Bakgrunnen for denne oppgaven var et ønske om å undersøke et problemfelt jeg som tidligere saksbehandler i barneverntjenesten oppfattet som aktuelt og gjentagende. Ideen til tema ble til under en samtale med en saksbehandler i barneverntjenesten som var oppgitt over alle de foreldre barneverntjenesten var i kontakt med, som ikke klarte å skjærme barna for sine konflikter. Saksbehandleren mente at konflikter mellom foreldre

var en gjenganger i de familier barneverntjenesten var i kontakt med. Etter refleksjoner omkring mine erfaringer, kom jeg frem til at det ville være spennende å undersøke hvilke oppfatninger andre saksbehandler hadde omkring dette temaet.

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

Etter en gjennomgang av aktuell litteratur og forskning på feltet mener jeg også å ha identifisert et forskningsbehov omkring dette temaet innen barnevernforskningen. En undersøkelse i et mastergradsromfang har sine begrensninger. For meg har det følgelig vært viktig å utarbeide en problemstilling som kunne favne flere aspekter innenfor en masteroppgaves rammer, slik at jeg fikk mulighet til å peke på flere sider av det forskningsbehov jeg mener å ha identifisert.

Hovedproblemstillingen for denne oppgaven er:

I hvilken grad og på hvilken måte tematiserer og arbeider saksbehandlere barneverntjenesten med konfliktfylte forhold mellom barns foreldre?

Ettersom problemstillingen er vid og innfallsvinklene så mange, har jeg valgt å konkretisere ved å fokusere på følgende forskningsspørsmål:

- I hvilken grad opplever saksbehandlerne i barneverntjenesten at foreldrekonflikter er et aktuelt problem i de familier de kommer i kontakt med?
- I hvilken grad vurderer saksbehandlerne konflikter mellom foreldre å være barneverntjenestens ansvar?
- På hvilken måte tematiserer og arbeider saksbehandlerne i barneverntjenesten generelt med konflikter mellom foreldre?
- Opplever saksbehandlerne i barneverntjenesten å ha adekvate hjelpetiltak, kompetanse og ressurser til å imøtekomme utfordringer knyttet til forholdet mellom foreldre?

Med utgangspunkt i det første forskningsspørsmålet ønsker jeg å undersøke omfanget av foreldrekonflikter i de familier barneverntjenesten kommer eller allerede er i kontakt med. Det andre forskningsspørsmålet omhandler tydeligheten i lovverket og de vurderinger barneverntjenesten utfører med på bakgrunn av deres ansvarsopplevelse i

disse sakene. Det tredje og fjerde forskningsspørsmålet fokuserer på hvilket fokus dette temaet har innad i barneverntjenesten og på hvilken måte og i hvilken grad barneverntjenesten griper inn. Forskningsspørsmålene er nært knyttet, og som vi skal se av funnene i intervjuundersøkelsen er det flere av disse som har relevans for mer enn ett av forskningsspørsmålene.

Temaet for oppgaven er viktig, slik jeg ser det, fordi konflikter mellom foreldre er et aktuelt problem i hverdagen til mange barn. Problemstillingen og forskningsspørsmålene tar sikte på å få frem kunnskap om hvordan barneverntjenesten forholder seg til disse familiene. Fordi vi vet at mange barn lider under foreldrenes konflikter, blir dette viktige spørsmål å finne svar på.

1.3 Avgrensninger

Problemstillingen og forskningsspørsmålene danner i utgangspunktet rammene for denne oppgaven. Ettersom disse imidlertid er vide, er det naturlig å utdype oppgavens avgrensninger noe ytterligere.

Med barn, menes her barn i alle aldre som omfattes av barnevernloven, det vil si barn mellom 0 og 23 år (Lov om barneverntjenester).

Foreldrekonflikter kan omfatte alt fra foreldre som ikke har kontakt, foreldre som småkjegler, foreldre som krangler høylytt, foreldre som ignorerer eller opptrer fiendtlig og nedlatende ovenfor hverandre til foreldre som lever i voldelige samliv. Spekteret er vidt og konfliktenes intensitet og varighet varierer. Foreldrekonflikter i denne sammenheng avgrenses til de foreldrekonflikter barneverntjenesten har befatning med, også som enkelthenvendelser.

Det har vært et bevisst valg å ikke gå spesielt inn i spørsmål om hvordan barneverntjenesten forholder seg til den av foreldrene som ikke bor med barnet. Det har også vært et bevisst valg å ikke fokusere spesielt på de saker hvor det er bekymring for omsorgssvikt i samværshjemmet. I tillegg har jeg valgt å utelate funn knyttet til interkulturelt barnevernsarbeid. Datamaterialet er komplekst og omfatter også funn knyttet til disse temaene. Utelatelsen er begrunnet i at masteroppgaves begrensninger

hva omfang gjelder, ikke vil kunne yte en rettferdig behandling av så mange store og viktige temaer samtidig.

1.4 Oppgavens oppbygning

Oppgaven er delt i tre hoveddeler; en del hvor aktuell teori og forskning presenteres, en del hvor metodiske valg og erfaringer har fått plass og til slutt en analysedel.

I kapittelet som omhandler aktuell teori og forskning, har jeg tatt utgangspunkt i forskning og teori knyttet til hvordan konflikter mellom foreldre påvirker barn. Derfra har jeg valgt å trekke linjene til aktuelle lovverk og barneverntjenestens virksomhet. Jeg har valgt å gi den metodiske delen av oppgaven god plass i denne oppgaven. Dette fordi jeg oppfatter at et av formålene med denne masteroppgaven er å kvalifisere kandidaten til å utføre selvstendige forskningsarbeid. Jeg har derfor valgt å legge vekt på egen prosess gjennom prosjektet. Deretter kommer analysedelen. Denne delen tar utgangspunkt i sentrale funn fra undersøkelsen, som vil presenteres og drøftes opp mot den teori og forskning som er presentert. Og til sist avsluttes oppgaven med en oppsummering av sentrale funn samt noen tanker om veien videre.

2.0 Aktuell teori og forskning

Det har til dels vært utfordrende å finne relevant teori og forskning. Utfordrende fordi barnevernfeltet byr på lite litteratur og forskning omkring konflikter mellom foreldre og hvilken rolle barneverntjenesten spiller i forhold til denne problematikken. Konflikter mellom foreldre kan gjerne nevnes i forskning og litteratur, eksempelvis knyttet til rus og psykiatri, men blir da ofte kun nevnt som en av flere uheldige ”bivirkninger” av rusavhengigheten eller psykiske lidelsen som ikke er bra for barnet, uten at dette utdypes eller problematiseres videre.

Valg av teori er tatt på bakgrunn av tilgjengelig forskning og litteratur. Skal man inn i kjernen på hvordan konflikter påvirker barnets psykososiale utvikling og hvordan man kan forebygge uheldige utfall, er det nærliggende å ta utgangspunkt i skillsmisse og samlivsbrudd forskningen og litteraturen. Det er imidlertid viktig å understreke at denne oppgaven ikke er ment å ekskludere de familier hvor foreldrene fremdeles bor sammen, aldri har bodd sammen eller hvor konfliktene er mellom biologisk forelder og stemor/stefar.

I dette kapittelet vil jeg starte med å presentere en oversikt over aktuell forskning og litteratur omkring foreldrekonflikter, konsekvensene disse har for barns utvikling og barns reaksjoner på konfliktene. Videre vil jeg gi en kort oversikt over aktuelt lovverk og retningslinjer, før jeg konsentrerer den avsluttende delen omkring barneverntjenestens virksomhet.

2.1 Hva vet vi om barn som opplever konflikter mellom foreldre?

Frem mot årtusenskiftet hadde vi en økende forskningsinnsats rettet mot å forstå *hvordan* foreldrekonflikter kunne påvirke barns fungering (Grych & Finsham, 2001). I det følgende vil jeg presentere kunnskapsstatus innen følgende områder; omfanget av barn som opplever foreldrekonflikter, konsekvenser av samlivsbrudd samt konsekvenser og reaksjoner på foreldrekonflikter med utgangspunkt i barna.

2.1.1 Omfanget av barn som opplever konflikter mellom foreldrene

I 2008 opplevde 15 542 barn, skillsmisse. 9950 av disse var under 18 år (Statistisk Sentralbyrå, 2009). Selv om tallet på skillsmisser har gått ned de siste tre år, er prosentandelen ekteskap som går i oppløsning fremdeles høyt. I Norden anslår man at omkring 40 av 100 ekteskap ender i skillsmisse. Og hvert år betyr dette at over hundre tusen barn i Norden opplever at foreldrene flytter fra hverandre (Hareide, 2006: 82).

I tillegg kommer barn som opplever samlivsbrudd blant foreldre som er samboere. Flere undersøkelser viser at sjansen for at barn som lever med foreldre som er samboere skal oppleve samlivsbrudd, er betydelig større enn barn som lever med foreldre som har inngått ekteskap (57 mot 21 av 1000) (Rapport 2001/40 SSB)(Koch, 2000:12). Til sammen antar man at mellom 25 000 og 30 000 barn opplever samlivsbrudd i Norge hvert år (Jensen og Clausen 1997 i Størkesen, 2006:36). Mange foreldre opplever det som vanskelig å være så gode omsorgspersoner som de ønsker i en separasjonsprosess (Moxnes, 2003:76). Og en kan regne med at en stor andel av disse barna opplever konflikter mellom foreldrene.

2.1.2 Forskning omkring konsekvenser for barn som opplever samlivsbrudd

Samfunnets økte oppmerksomhet på barns reaksjoner på skillsmisser og samlivsbrudd har ført til en rekke internasjonale og nasjonale studier som gjennomgående konkluderer med at barn med slike livserfaringer er noe mer utsatt for å utvikle plager og problemer

enn andre barn. Psykologiske ulikheter er blant de hyppigst studerte konsekvensene av foreldres samlivsbrudd. Mye av forskningen har foregått i USA, men det finnes også flere norske studier av både kvantitativ og kvalitativ art, som vurderer barns psykiske helse opp mot samlivsbrudd (Rapport 55/2008 SSB)(Størkesen, 2006)(Rød, Ekeland og Thune, 2008). Barn som opplever samlivsbrudd har noe større risiko for å utvikle psykososiale problemer som i denne sammenheng omfatter atferdsproblemer, skoleprestasjoner, psykologisk tilpasning, selvfølelse, sosial tilpasning og forhold til sine foreldre (Størkesen, 2006:35).

Også studier knyttet til samlivsbruddets konsekvenser for barnas fysiske helse er å finne. Det samme gjelder studier som omhandler gjennomsnittlig utdanningsnivå, kriminalitet, rus og risiko for egen skillsmisse i voksen alder. Disse bekrefter gruppeforskjeller blant barn som har opplevd foreldres samlivsbrudd og barn som ikke har disse erfaringene. I likhet med psykososiale gruppeforskjeller, pågår det her en diskusjon om hvorvidt forskjellene skyldes samlivsbruddet eller andre forhold, eksempelvis fattigdom, om moren var ung da hun fikk barnet etc. (Rapport 55/2008 SSB).

Dette betyr ikke at alle barn som opplever at foreldrene går fra hverandre utvikler problemer. Størkesen (2006: 36) bemerker at forskjellene i hennes undersøkelse ikke var store og understreker at de fleste barn og ungdommer som opplever samlivsbrudd tilpasser seg på en god måte. At forskjellene ikke er store kan tyde på at mange barn også profiterer på samlivsbruddet. En mulig årsakssammenheng her er at konfliktnivået og foreldrenes samarbeid har vært en stor belastning for barnet og at samlivsbrudd for noen har medført en nedgang i konfliktenes intensitet. Det som ofte viser seg å være avgjørende for samlivsbruddets konsekvenser for barnet, er nemlig hvordan foreldrene samarbeider før, under og etter bruddet (Helskog og Lærum, 2007).

En regner med at om lag 10 % av foreldrene som bryter med hverandre får avgjort barnefordelingen via rettsystemet fordi konfliktene er fastlåste (Moxnes, 2001; Skevik & Hyggen, 2002; Skjørten, 2005 i Rød, Ekeland & Thuen, 2008). Med utgangspunkt i tall fra Oslo byrett, konkluderte Koch (2000:12) med at omkring 200 av 2000 barn under 18 år i Oslo som opplever skillsmisser, hvert år vil oppleve at en av foreldrene fremmer sak for domstolene fordi de ikke blir enige om foreldreansvar, bosted eller

samvær. At foreldrenes konflikter ender opp i rettsapparatet er ofte svært belastende for barnet.

2.1.3 Hva gjør det med barn å leve i konfliktpennet mellom foreldre?

Ettersom sammenhengen mellom skillsmisse og psykososiale problemer ble dokumentert, ble man i økende grad opptatt av å undersøke hvordan, hvorfor og under hvilke omstendigheter foreldrekonflikter kan påvirke barn (Grych & Fincham, 2001).

Rød, Ekeland og Thuen (2008:2) konkluderer i en undersøkelse med at konflikter mellom foreldre etter samlivsbrudd synes å være en av de viktigste risikofaktorene for problemutvikling hos barna. Konsekvensene er størst i de tilfeller hvor konfliktene er store og vedvarende og hvor barna blir trukket inn. Ut fra dette bør det være rimelig å trekke en slutning om at barn som lever i konfliktfylte hjem hvor foreldrene er samboende og hvor konfliktene ikke ender med samlivsbrudd, er vel så utsatt for å utvikle psykososiale problemer som barn hvis foreldre flytter fra hverandre, om ikke mer.

Videre hevder de at det fremdeles finnes lite av denne type forskning, på tross av at foreldres konflikter utgjør en klar risiko for barns psykososiale utvikling. I en undersøkelse rapporterte et av tre barn at foreldrene fremdeles hadde konflikter seks år etter bruddet, mens 10 til 15 % rapporterte at konfliktene var av betydelig intensitet (Thuen, 2004 i Rød, Ekeland og Thuen, 2008).

De fleste foreldre vil være enige i at det er til det beste for barnet om de samarbeider i forbindelse med og i etterkant av et samlivsbrudd. Det er likevel slik at en del foreldre opprettholder konfliktene når premissene for samarbeid skal legges og settes ut i praksis, tross sin viten om hvordan dette påvirker barnet (Koch, 2000:16). Ofte er konfliktene knyttet til barna, hvor disse skal bo, samvær og barnebidrag. Rød, Ekeland og Thuen (2008:2) viser til en undersøkelse blant en gruppe norske mødre og fedre uten daglig omsorg, hvor 56 % rapporterte å ha store konflikter med den andre forelder i perioder etter bruddet. Én av tre oppga også at konfliktene fremdeles var av betydelig intensitet seks år etter bruddet (Thuen, 2004 i Rød, Ekeland og Thuen, 2008).

Intensiteten og varigheten av konflikter mellom foreldre har altså stor betydning for hvilke konsekvenser disse har for barna. I den ene ytterkanten kan vi se for oss foreldre som har konflikter i sitt samliv og som ut fra dette beslutter å ende samlivet, som igjen fører til at konfliktene etter kort tid opphører eller minimeres. I den andre enden av skalaen, kan vi se for oss foreldrekonflikter som grenser over i fysisk og psykisk vold, og hvor foreldrene velger å fortsette samlivet. Med den kunnskapen vi har i dag, er det ikke vanskelig å enes om at konsekvensene for barn i to så ulike livssituasjoner, vil være dramatisk forskjellige. Hvor grensen går for når konfliktene blir skadelige for barnets utvikling, er derimot ikke like åpenbart.

2.1.4 Barns reaksjoner på konfliktfylte samlivsbrudd

I en kvalitativ undersøkelse av barns erfaringer med konfliktfylte samlivsbrudd, fant Rød, Ekeland og Thuen (2008) at det barna vektla av sine erfaringer var egne følelsesmessige reaksjoner på konfliktene. Barna i undersøkelsen var rekruttert gjennom advokater som hadde ført barnefordelingssaker for rettsapparatet. Det var her derfor snakk om et alvorlig konfliktnivå med intense og fastlåste konflikter mellom foreldrene. Erfaringene de beskrev tok utgangspunkt i både akutte konfliktsituasjoner og konfliktfylte samhandlingsmønstre mellom foreldrene i alle faser av samlivsbruddet (Rød, Ekeland og Thuen, 2008).

Selv om opplevelsene var forskjellige, var det et gjennomgående funn at de følelsesmessige reaksjonene var betydelige og belastende, også flere år etter samlivsbruddet. Videre fant en at barnas følelsesmessige reaksjoner kunne grupperes under følgende hovedkategorier: aggressive følelser, engstelse, depressive følelser, skam- og skyldfølelse samt en opplevelse av ikke å bli hørt. Sistnevnte kategori gikk på tvers av de andre kategoriene. I det følgende har jeg valgt å trekke frem noen av eksemplene fra undersøkelsen til Rød, Ekeland og Thuen (2008), fordi disse på en tydelig måte demonstrerer hvordan barna kan oppleve konflikter.

Den første kategorien Rød, Ekeland og Thuen trekker frem fra sin undersøkelse er *aggressive følelser*. Barna i undersøkelsen beskrev aggressive følelser som i stor grad var rettet mot den ene av foreldrene, og som kom i form av hat, avsky, forakt og en utdefinering av forelderen som del av familien. De aggressive følelsene var både mer intense og varige enn hva som kan forventes i forbindelse med et samlivsbrudd. I

kontrast viste barna sterke positive følelser for den andre av foreldrene. Som eksempel bruker Rød, Ekeland og Thuen blant annet en gutt som har opplevd at moren har tatt med seg lillebroren og flyttet fra han og faren. Guttens aggressive følelser for moren er sterke og uttrykker en opplevelse av hat og svik, fordi hun har tatt fra ham broren som han savner. Aggressive følelser kunne også være rettet mot andre som hadde vært innblandet i konfliktene, for eksempel dommeren som stod for rettsavgjørelsen.

Rød, Ekeland og Thuen (2008:5) forteller at de fleste barna i undersøkelsen hadde gjentatte ganger opplevd å være *redde eller engstelige* i forbindelse med konfliktene. Noen fortalte om intense fryktopplevelser, et barn fortalte at han ofte hadde hatt vanskelig for å sove og et annet barn fortalte om mareritt hvor hun gjenopplevde tidligere vonde konfliktepisoder hvor hun var blitt oversett selv om hun stod og gråt mellom foreldrene. Et av barna fortalte om en episode i forbindelse med samvær:

”Pappa kom ikke og hentet oss. Vi hadde pakket og var klar. Pappa ringte fra politiet: Hvis han ikke fikk barna den helgen, så skulle politiet komme og hente oss. Jeg ble redd, det var jeg som tok telefonen. Etterpå ville pappa slå mamma, han var veldig sint. Jeg ropte: Ikke slå mamma. Ute på tunet var jeg redd for at pappa skulle kjøre på mamma” (Rød, Ekeland og Thune, 2008:5).

Denne jenta hadde flere eksempler på situasjoner hvor hun hadde vært redd og hvor hun hadde fått beskjed om å ikke blande seg inn dersom hun forsøkte å stoppe konflikten. Barna beskrev en følelse av maktesløshet og ubehag, og resignasjon. Rød, Ekeland og Thuen mener at dette indikerer emosjonelle reaksjoner og følelser av depressiv karakter (2008:6).

Barna i undersøkelsen fortalte at de hadde opplevd *depressive følelser*; å være triste, lei seg og gråte. De beskrev det som vanskelig å konsentrere seg for eksempel i skolesituasjoner og ga uttrykk for oppgitthet i forhold til å se enden på konfliktene eller mulighet for å påvirke situasjonen. Barna i undersøkelsen til Rød, Ekeland og Thuen (2008:6) fortalte også at de jevnlig ble plaget ved å bli dratt inn i konfliktene.

Barna fortalte også om opplevelser av *skam og skyldfølelse*. Skam og skyldfølelsen var ofte knyttet til handlinger de hadde utført og viste en tydelig lojalitetsfølelse ovenfor

foreldrene. Følelse av skam eller skyld kunne eksempelvis komme dersom barnet opplevde å ikke ha stilt opp for den ene forelderen når han eller hun hadde hatt det vanskelig. Barna var også redde for å såre foreldrene og la derfor bånd på seg selv i forhold til hva de kunne snakke med foreldrene om.

Barns opplevelse av å *ikke bli hørt*, både av foreldrene og rettsapparatet, kan føre til emosjonelle reaksjoner i form av alle fire kategoriene som Rød, Ekeland og Thuen (2008) beskriver. Barna i deres undersøkelse uttrykte håpløshet og følelser av sårethet over å ikke bli lyttet til av sine egne foreldre.

2.1.5 God nok omsorgssituasjon?

Rød, Ekeland og Thuen (2008:7) stiller spørsmål ved om barn i alvorlige konfliktsituasjoner lever under tilstrekkelig trygge og stabile nok omsorgsforhold, sett i lys av de kriteriene lov om barneverntjenester (1992) stiller som grunnleggende for den daglige omsorgen for barn. Dette bringer oss videre over i aktuelle lovverk og barneverntjenestens virke.

2.2 Aktuelt lovverk

I det følgende vil jeg presentere relevante aspekter ved aktuelle lovverk, samt utfordringer knyttet til krysspunkter mellom disse.

2.2.1 Barnekonvensjonen

FNS Barnekonvensjon (heretter barnekonvensjonen) ble ratifisert i Norge 7. februar 1991. I 2003 ble den inkorporert i norsk lovverk gjennom menneskerettighetsloven. Barnekonvensjonen tar utgangspunkt i at barnet med sin mentale og fysiske umodenhet har behov for å gis særskilt beskyttelse og omsorg. I henhold til artikkel 18, er det barnets foreldre som primært har ansvar for å sikre barnet oppdragelse, omsorg og utvikling (Høstmælingen, Kjørholt og Sandberg, 2008, 70)(Høstmælingen, 2003)(Archard, 2004)(Verhellen, 2000).

Noen barn har imidlertid behov for mer beskyttelse og omsorg enn hva deres foreldre kan gi dem. FNs barnekomité har uttrykt bekymring for om disse vanskeligstilte barna blir identifisert, noe som jo er forutsetningen for at staten skal kunne sikre barnas rett til

nettopp beskyttelse og omsorg. I Norge er det Lov om barneverntjenester som skal ivareta statens ansvar for disse barna (Høstmælingen et al, 2008).

Hensynet til *barnets beste* er et overordnet prinsipp i all lovgivning som omhandler barn. I henhold til barnekonvensjonens artikkel 3 nr. 1 skal alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, ha barnets beste som et grunnleggende prinsipp. Prinsippet om barnets beste er konvensjonens mest sentrale prinsipp

2.2.2 Barneloven

I saker som omhandler foreldreansvar, bosted for barnet og samvær, er det Lov om barn og foreldre av 8. april 1981 nr. 7 (heretter barneloven) som setter rammene. Barneloven tar utgangspunkt i at foreldre fortrinnsvis bør bli enige om hvordan ansvaret for barna skal fordeles etter et samlivsbrudd. Loven tar videre utgangspunkt i at enighet er til det beste for barna, at foreldre ønsker det beste for sine barn og at det er foreldrene som vet hvilke løsninger som best kan sikre barna en god omsorg og oppvekst. I henhold til ekteskapsloven skal ektefeller med barn under 16 år møte til mekling før sak om separasjon eller skillsmisse kan behandles. I henhold til barneloven må også samboende foreldre med barn under 16 år møte til mekling i forbindelse med samlivsbrudd. Gjennom mekling skal foreldrene få hjelp til å komme frem til avtaler om foreldreansvar, bosted og samvær. De fleste foreldre klarer å komme frem til en ansvarsfordeling uten for store uenigheter, noe som også er i tråd med statens ønsker. I de aller fleste tilfeller føres det derfor ikke kontroll med om de avtaler som inngås i forbindelse med barnefordeling er til barnets beste (Høstmælingen et al, 2008:55).

Når to foreldre derimot er uenige om foreldreansvar, fast bosted og samvær, må konfliktene løses i henhold til barneloven. Barneloven gir rammer og regler om forholdet mellom barn og foreldre og om saksbehandlingen i de tilfeller hvor foreldrene ikke blir enige. Foreldre kan få råd og veiledning for å komme til enighet ved et familievernkontor. Dersom foreldrene likevel ikke blir enige kan saken legges frem for domstolene. Det er ikke i barneverntjenestens mandat å ivareta dette (Veileder Q-1121B, juli 2006).

Frem til 1. april 2004 hadde Fylkesmannen en viss myndighet til å fatte avgjørelser i saker om barnefordeling. Etter en lovendring i barnelovens § 34 er det nå slik at alle saker hvor foreldre ikke blir enige, behandles av domstolene. Hensikten med lovendringen var både å påskynde behandlingen og å legge inn mer ressurser på å få foreldrene til å bli enige i foreberedelsesfasen. Begrunnelsen for endringen var at det var til barnets beste at foreldrene kom til enighet, enn at bestemmelsene ble pålagt ved dom. Det ble også lagt til grunn at Fylkesmannen manglet kompetanse til å fatte disse avgjørelsene, samt at Fylkesmannens klageorgan var departementet som ville ha en dårlig grunnlag for å fatte en avgjørelse i slike saker. Fordelene ved den gamle ordningen var at den var at det var enklere, tids- og kostnadsbesparende og mindre belastende for familien (NOU 1998:17) (Holgersen, 2008:248).

Barne- og familiedepartementet uttalte i Ot.prop nr. 29 (2002-2003) at det er vanskelig å gi generelle regler for hva som er til barnets beste i alle saker som omhandler foreldreansvar, bosted og samvær, og at barnets beste derfor bør ta utgangspunkt i en konkret vurdering i hver enkelt sak. Styrken i dette er at det er rom for individuelle vurderinger ut fra den enkelte sak og det enkelte barns behov. Svakheten er mangel på likebehandling og forutsigbarhet, som igjen kan føre både til at rettsidealer som anses som viktige svekkes og til at lysten til å føre sak for domstolene øker blant foreldre i konflikt (Høstmælingen et al, 2008:58).

Noen retningslinjer har departementet imidlertid utviklet, på bakgrunn av særskilte hensyn som kan være aktuelle i noen saker. Eksempelvis inneholder barnelovens § 48 en bestemmelse fra 2006 om at barnet ikke må utsettes for vold eller på annen måte behandles slik at den fysiske og psykiske helse utsettes for skade eller fare. Det kan også vises til omfattende høyesterettspraksis som gir retningslinjer for hvilke momenter som er spesielt relevante når denne typen avgjørelser skal tas. Blant disse finner man vurdering av foreldrenes personlige egenskaper som innebærer hvem som best kan beskytte barnet mot konfliktene mellom de voksne (Høstmælingen et al, 2008:56)

2.2.3 Lov om barneverntjenester

Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 (heretter barnevernloven), trådte i kraft 1. januar 1993. Loven styrer barneverntjenestens virksomhet i skjæringspunktet mellom

familiens og samfunnets ansvar for barn, og bygger på flere sentrale prinsipper (Bunkholdt og Sandbæk, 2008:32)(Backe-Hansen, 2004:11).

I likhet med all annen lovgivning om barn, står prinsippet om barnets beste som det mest sentrale også i barnevernloven. Barnets beste skal være utgangspunktet for alle de beslutninger som tas. I dette ligger det at barnets omsorgssituasjon skal bestå av kontinuitet, samt stabil og god voksenkontakt. Hva som er til barnets beste er imidlertid ikke alltid like enkelt å vurdere og krever dermed et godt faglig skjønn (Skivenes, 2002). Retningslinjer, veiledere og saksbehandlingsregler blir viktige ettersom prinsippet er vanskelig å anvende i praksis. Offentlige dokumenter er tydelige på at barnets interesser og behov alltid skal gå først når det oppstår interessekonflikter mellom barnet og foreldrene.

Det biologiske prinsippet står sterkt både i barnevernloven og i barnekonvensjonen. Barnet har rett til å bli kjent med og få omsorg fra sine biologiske foreldre og skal ikke vilkårlig skilles fra dem. Med dette som utgangspunkt, skal barneverntjenesten i så stor grad som mulig unngå å skille barnet fra foreldrene sine ved å sette i verk hjelpetiltak i hjemmet når omsorgssituasjonen tilsier det. Både barnevernloven og barnekonvensjonen åpner imidlertid opp for å flytte barnet fra sine biologiske foreldre, dersom foreldrene ikke gir god nok omsorg eller er til skade for barnet (Bunkholt og Sandbæk, 2008: 33).

Et tredje prinsipp i barnevernloven er rett hjelp til rett tid. Barneverntjenesten er pliktig å vurdere bekymringsmeldinger, gjennomføre undersøkelser og iverksette tiltak innen visse frister. Barn og unge som har behov for hjelp, skal få en slik hjelp i rett tid. Kommunen har ansvar for å bevilge de midler som skal til for å gi barna hjelp i tråd med barnevernloven. Prinsippet henger tett sammen med en skjønnsutøvelse i risikovurderingen av barnets omsorgssituasjon samt vurdering av terskelen for hjelpetiltak (Bunkholt og Sandbæk, 2008:35).

Mildeste inngrep og lavere terskel er et fjerde prinsipp, som sier noe om at barneverntjenesten i første rekke skal benytte seg av de mildeste hjelpetiltakene før eventuelle strengere tiltak og tvang iverksettes. I tillegg har Lov om barneverntjenester en målsetting om at terskelen for hjelpetiltak skal være lavere enn den har vært med

tidligere lovgivning. Hensikten med denne målsettingen har ikke vært å nå flere barn, men å nå barna på et tidligere tidspunkt (Bunkholt og Sandbæk, 2008:36).

I henhold til Lov om barneverntjenester § 1-1, er barneverntjenestens mandat å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid, og å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår.

Av barnevernlovens § 3-1 som omhandler barneverntjenestens forebyggende virksomhet, heter det at:

Kommunen skal følge nøye med i de forhold barn lever under, og har ansvar for å finne tiltak som kan forebygge omsorgssvikt og atferdsproblemer.

Barneverntjenesten har spesielt ansvar for å søke avdekke omsorgssvikt, atferds-, sosiale og emosjonelle problemer så tidlig at varige problemer kan unngås, og sette inn tiltak i forhold til dette.

Når barneverntjenesten mottar en bekymringsmelding, skal den i henhold til § 4-2 snarest og senest innen en uke, gjennomgå meldingen og vurdere om meldingen skal følges opp med undersøkelse jfr. barnevernlovens § 4-3:

Dersom det er rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak etter dette kapittelet, skal barneverntjenesten snarest undersøke forholdet, jf. Frister inntatt i § 6-9.

Og dersom barneverntjenesten etter endt undersøkelse konkluderer med at vilkårene for å iverksette hjelpetiltak, skal barneverntjenesten bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter ved råd, veiledning og hjelpetiltak jf. § 4-4, 1. ledd.

I noen tilfeller kan barneverntjenesten konkludere med at barnets omsorgspersoner ikke gir en god nok omsorg til at barnet kan bli boende i hjemmet. Barneverntjenesten kan da fremme sak om omsorgsovertakelse for fylkesnemnda jf. § 4-12. I tilfeller hvor det er fare for at et barn blir vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet, kan barnevernadministrasjonens leder eller påtalemyndigheten uten samtykke fra foreldrene

umiddelbart treffe midlertidig vedtak om å plassere barnet utenfor hjemmet i henhold til barnevernlovens § 4-6, 2. ledd.

2.2.4 Krysningen mellom offentlig og privatrett

I mars 2006 skrev Barneombudet et brev til Barne- og likestillingsdepartementet hvor det orienteres om at Barneombudet jevnlig mottar henvendelser fra foreldre som har konflikter etter et samlivsbrudd. Barneombudet påpeker at de fleste av disse sakene hører til i familievernet, men at enkelte av saken er av en slik alvorlighetsgrad at det bør vurderes om vilkårene for barneverntiltak er tilstede. Som eksempel nevner Barneombudet her blant annet *tilfeller hvor konfliktnivået mellom foreldrene er så høyt at det er skadelig for barnet, selv om omsorgsevnene til foreldrene isolert sett er tilfredsstillende*. Barneombudet skriver så at tilbakemeldingene i disse sakene *tyder på at det hersker stor usikkerhet m.h.t. hvorvidt og hvordan barnevernet skal gripe an disse sakene* (www.barneombudet.no). Ombudet forteller på bakgrunn av sine henvendelser at foreldre opplever å få sin bekymringsmelding avvist av barnevernet, men henvisning til at dette er en barnelovsak. Foreldrene mener det ikke gjøres en reell vurdering av hvorvidt vilkår for tiltak etter barnevernloven er tilstede.

Videre påpekes det at det hersker stor usikkerhet og ulike oppfatninger omkring barnevernets muligheter for å sette i verk hjelpetiltak eller tvangstiltak i samværshjemmet. En annen erfaring er at foreldre etterspør et sted å få råd og veiledning når barna ikke ønsker samvær eller sliter med lojalitetsproblemer. Nok en erfaring er at barneverntjenesten gir råd om tilbakehold ved samvær, men ikke vil gjenta dette ved en eventuell barnefordelingssak verken muntlig eller skriftlig. Og til sist påpeker barneombudet at det skal være et mål at familievernet også rustes til å takle store og alvorlige konfliktsaker. Ombudet mener her det bør føres en diskusjon omkring fordeling av roller mellom familievern og barnevern. Det understrekes at barneverntjenesten har en vanskelig rolle i slike saker og at det derfor er viktig med økt kompetanse og gode veiledere for hvordan barneverntjenesten skal gripe an disse tilfellene (Brev av 31.03.06 fra barneombudet til Barne- og likestillingsdepartementet).

I juli 2006 lanserte Barne- og likestillingsdepartementet veilederen Q-1121B: Veileder om barnevernets rolle ved mistanke om overgrep under samvær. I veilederen står det at *Bekymring for et barns livssituasjon må tas like alvorlig der barnets foreldre er i*

konflikt med hverandre, som der hvor barnets foreldre ikke er i en slik konflikt. Noen ganger kan for øvrig selve foreldrekonflikten ha en slik varighet og intensitet at denne i seg selv utgjør en omsorgssvikt for barnet (Veileder Q-1121B, 2006:6).

Barne- og likestillingsdepartementet skriver i veilederen at det har *mottatt innspill som tyder på at barneverntjenesten i en del saker nærmest automatisk avviser meldinger om at et barn er, eller kan være, utsatt for vold eller overgrep under samvær. Begrunnelsen som gis kan da være at samværskonflikter ligger utenfor barnevernets myndighetsområde, og at barnevernet bare kan undersøke og forholde seg til barnets "hjem" og den av foreldrene som har "den daglige omsorgen".* Barne- og likestillingsdepartementet understreker videre at begge disse avvisningsbegrunnelsene er gale å bruke automatisk og at en slik praksis kan føre til at barn som opplever vold eller overgrep ikke får nødvendig hjelp og beskyttelse av den instans som er pålagt å yte dette, nemlig barneverntjenesten (Veileder Q-1121B, 2006:7).

Videre påpekes det i veilederen at *barneverntjenestens virkeområde er barns omsorgssituasjon og at det er viktig at denne ikke defineres for snevert, slik at man utelukkende ser på situasjonen der barnet formelt sett har sitt faste bosted. Med dagens familiestrukturer vil et barns omsorgssituasjon ofte utgjøres av flere hjem, og være ivaretatt av flere voksne som ikke utøver omsorgen sammen. Der et barn på denne måten har flere omsorgsgivere i flere hjem, vil undersøkelsen måtte omfatte den totale omsorgssituasjonen, og begge omsorgsgiverne* (Veileder Q-1121B, 2006:14).

Barneverntjenesten har ikke adgang til å endre samværsavtaler eller endre avtale om fast bosted. Barneverntjenesten kan imidlertid undersøke og belyse den totale situasjonen og anbefale skritt etter barneloven. Barneverntjenesten kan også råde foreldrene til å finne en bedre løsning hva bosted angår, eventuelt ved hjelp av domstolene. Dersom barneverntjenesten mener at et barn bør skjermes fra samvær eller at det bør iverksettes hjelpetiltak som kan bedre omsorgssituasjonen under samværene, må den anbefale og begrunne dette. I de tilfelle hvor barneverntjenesten støtter en bostedsforelder i en bekymring, kan den uttrykke sin støtte og anbefale at samværet inntil videre stanses eller endres. Det er imidlertid viktig med skriftlighet, og med tydelige og direkte råd (Veileder Q-1121B, 2006:15).

Når barneverntjenesten gjennom undersøkelse har funnet grunnlag for å iverksette hjelpetiltak, er det viktig at barneverntjenesten er klar over at man i slike saker har både rett og plikt til å utføre de barnevernfaglige oppgaver som gjennom loven er lagt til tjenesten, og at man vet at man er på trygg juridisk grunn når man på en saklig måte gjør barnevernfaglige vurderinger basert på et forsvarlig informasjonsgrunnlag (Veileder Q-1121B, 2006:16).

Det er imidlertid slik at barneverntjenesten og fylkesnemnda kun har anledning til å vedta å iverksette hjelpetiltak i et samværshjem dersom det foreligger et samtykke. Hjelpetiltak uten samtykke kan kun vedtas iverksatt i bostedshjemmet.

I noen saker kan omsorgssituasjonen både i bostedshjemmet og samværshjemmet være gode nok, men engstelsen hos bostedsforeldrene eller konflikten mellom foreldrene i forbindelse med samværene er belastende for barnet. I slike tilfeller kan det være aktuelt for barneverntjenesten å gi bistand til avklaring og gjennomføring av samværsordningen, og i andre tilfeller kan et tilsyn som observerer og bekrefter at barnet har det bra under samvær være rett tiltak (Veileder Q-1121B, 2006:16). I tillegg er denne typen tilfeller i noen grad også omtalt i Q-0982 Retningslinjer om hjelpetiltak og Q-0973 Retningslinjer om midlertidige og foreløpige vedtak i akuttsituasjoner.

Killén, som er sentral innen nåtidens barnevernforskning, hevder blant annet at barn av foreldre som ikke er i stand til å bearbeide sin separasjons- og skillsmisseprosess utsettes for psykiske overgrep (Killén, 2008:51). Backe-Hansen (2004:52) understreker viktigheten av å undersøke familiestrukturen barnet vokser opp i og sier at det herunder blir viktig å avklare om barnets hverdagsliv preges av disharmoni eller konflikt i familien.

2.3 Foreldrekonflikter i et barnevernperspektiv

2.3.1 Konflikter mellom foreldre som omsorgssvikt?

Når barneverntjenesten skal avdekke omsorgssvikt, møter den ofte en rekke utfordringer. Både foreldre og barn vil kunne forsøke å tildekke omsorgssvikten. Foreldre fordi de sjelden vil innrømme verken for andre eller for seg selv at de utsetter barna for omsorgssvikt. Barna fordi de nesten alltid vil være lojale ovenfor sine foreldre

og fordi de ofte også føler skyld for den omsorgssvikten de lever i (Killén, 2008:16). I tillegg er både foreldre og barn redde for hvilke konsekvenser det vil ha om omsorgssvikten avdekkes.

Killén (2008:35) differensierer mellom fire former for omsorgssvikt:

- Barn som blir utsatt for vanskjøtsel
- Barn som blir utsatt for fysiske overgrep
- Barn som blir utsatt for psykiske overgrep
- Barn som blir utsatt for seksuelle overgrep

Barn som opplever omsorgssvikt, er ofte utsatt for flere av disse formene samtidig, og det vil derfor heller være aktuelt å snakke om hvilken av de fire formene som er mest fremtredende. Hvor den enkelte fagperson vil plassere konflikter mellom foreldre, vil nok i noen grad være ulikt. Men etter å ha søkt etter svar på dette blant litteratur og forskning på barnevernfeltet, vil jeg plassere foreldrekonflikter i alle de tre første formene; vanskjøtsel, fysiske overgrep og psykiske overgrep.

Tegn på vanskjøtsel i denne sammenheng kan være at foreldrene på grunn av konfliktene er ute av stand til å engasjere seg positivt følelsesmessig i barnet, eller prioritere andre forhold i livet. Barnet opplever å være en belastning for foreldrene, og dette har naturligvis konsekvenser for deres selvoppfatning (Killén, 2008:38)

Foreldrekonflikter kan føre til fysiske overgrep i situasjoner hvor foreldrenes aggresjon mot ektefellen får utløp gjennom vold mot barnet (Ibid:40). Barn som opplever vold mot seg selv eller mot en forelder, har økt sannsynlighet for å utvikle posttraumatiske stress reaksjoner. Vold og trusler som varer over tid, forsterker symptomer både for den som utsettes for volden og den som er vitne til den. Blant barn av foreldre som lever i voldelige samliv, blir 40-60 % også utsatt for vold selv. Symptomene er mest alvorlige hos disse barna. I voldelige samliv som ender med samlivsbrudd, fortsetter ofte volden også etter at foreldrene har flyttet fra hverandre. Volden skjer da gjerne i forbindelse med samvær (Koch og Walstad, 2005: 128).

Psykiske overgrep er muligens den vanskeligste formen for omsorgssvikt å definere, fordi den omfatter mange ulike typer overgrep. Killén (2008:44) inkluderer her blant annet barn som har foreldre i voldelige samliv og barn av foreldre med ubearbeidede separasjons- og skillsmisseprosesser.

2.3.2 Forskning og litteratur omkring foreldrekonflikter i barneverntjenesten

Innen barnevernfeltet er det lite å finne av forskning og litteratur som sier mer enn det enkle faktum at konflikter mellom foreldre er en risikofaktor og ikke heldig for barnet, med mindre konfliktenes alvorlighetsgrad går over i en voldsdefinisjon. I disse tilfellene utdypes det i større grad hva konfliktene/volden gjør med barnet.

Killén (2008:225) er imidlertid som vi har sett en av dem som har gitt temaet plass i sin litteratur. Hun mener at *kvaliteten på foreldrenes samliv påvirker uvilkårlig deres samspill med barnet og barnets omsorgssituasjon. Samlivssituasjonen kan bidra til, utløse eller forsterke omsorgssvikt.*

Kvello (2007) setter også foreldrenes samliv på dagsordenen, gjennom sin utredningsmal som nå implementeres ved en rekke barneverntjenester rundt om i Norge. En av malens seksjoner omhandler generelle mål på familiefungering. Her skal barneverntjenesten blant annet vurdere familieatmosfæren som er en betegnelse for familieklimaet eller stemningen i familien. Familieatmosfæren avdekkes ofte ved hjemmebesøk, når barneverntjenesten ser familien i samspill i egne omgivelser. En annen vurderingsdimensjon er hvor samstemte foreldrene er når det kommer til foreldrerollen. Store uenigheter omkring dette kan lede til konflikter (ibid:86).

Videre påpeker Kvello (2007:151) at *et høyt konfliktnivå mellom omsorgspersoner øker risikoen for utrygg tilknytningsstil hos barnet fordi foreldrene blir så bundet opp i konflikten at de ikke har tilstrekkelig overskudd til barnet, eller at det høye konfliktnivået indikerer psykiske lidelser hos foreldrene.* Viktigheten av å innhente informasjon om hvordan foreldrene fungerer, bekreftes også av Backe-Hansen (2004:52).

Innen rusforskningen vet man at personer som ruser seg i større grad er impulsstyrte og uforutsigbare i sin sinnsstemning. Når en rusavhengig person blir forelder, vil

utfordringene naturlig nok bli større. Det å måtte sette egne behov til side for å møte de behov og krav et barn og familieliv stiller, kan bli vanskelig og utmattende. Risikoen for at et konfliktnivå øker, er derfor stor i familier hvor rusavhengighet er et problem. Konflikter kan eksempelvis oppstå som resultat av at den forelderen som ikke ruser seg stiller krav til rusfrihet hos den andre, økonomiske problemer eller at en eller to rusavhengige foreldre stiller krav på bakgrunn av sine abstinensanfall, impulser og sinnsstemninger (Killén, 2003).

Konflikter mellom foreldre kan også ha utspring i andre faktorer som personlighetsulikheter, ulikhet i livsstil eller oppvekst, psykiske helse, fysisk helse, økonomiske problemer, kulturelle forskjeller, uenighet omkring barneoppdragelse, urealistiske forventninger til forholdet, utroskap, fysisk eller psykisk vold etc. uten at dette nødvendigvis betyr at foreldrene ikke lever sammen. Uheldigvis mangler det mye forskning og litteratur nettopp på konflikter mellom samboende foreldre. Uheldigvis fordi barnet da lever i en krigssone mer eller mindre konstant.

Forskere er som vi har sett i stor grad enige om at alvorlige konflikter og fiendskap mellom foreldre er risikofaktor for barn. Og som vi har sett går flere så langt som å hevde *at langvarige konflikter mellom foreldrene som barn ikke kan beskytte seg mot, er vanskjøtsel og mishandling, og i slike tilfeller mener mange at det er best for barna at kontakten med en av foreldrene brytes* (Thompson og Amato, 1999; Goldstein et al, 1973 i Moxnes, 2003:79).

Makt og autoritet er aspekter som er sentrale innenfor mange ulike profesjoner. Innenfor barneverntjenesten blir imidlertid disse to aspektene særlig viktige fordi barnevernloven i noen tilfeller legitimerer bruk av tvang. Mens makt er knyttet til handling er autoritet knyttet til person. I denne sammenheng forstås begrepene som noe som brukes av barneverntjenesten for å understreke viktigheten av noe, eksempelvis viktigheten av å skjerme barnet fra konfliktene, eller for å tvinge igjennom handlinger eller tiltak mot foreldrenes vilje. Bak makt, ligger en uttalt eller ikke-uttalt trussel, eksempelvis om at barnet ikke kan bli boende hjemme dersom omsorgssituasjonen ikke endres.

I en tid hvor fagfeltet er opptatt av medbestemmelse, kan makt- og autoritetsutøvelse virke stridig med de idealer vi har. Det er imidlertid slik at barneverntjenesten har

lovens rammer å forholde seg til i situasjoner hvor makt og autoritet utøves. Og dersom en ser makt og autoritetsaspektet i lys av det målet barnevernloven har om å beskytte og gi omsorg til utsatte barn, blir behovet for å ha mulighet for å benytte makt og autoritet mer tydelig. Men en slik mulighet understreker også behovet for at den enkelte barnevernsarbeider forvalter sin makt og autoritetsutøvelse med høy bevissthet (Havik, Larsen, Nordstoga og Veland, 2004:119).

Fordi makt og autoritet ofte gir negative assosiasjoner, er det her viktig å understreke at utøvelse av makt og autoritet også kan ha sine fordeler. Makt kan være et middel mot å oppnå en positiv forandring, dersom den tar utgangspunkt i barnets og familiens situasjon og behov. Og makt som utøves av et faglig autoritært barnevern, kan av og til være nødvendig for å få til de endringer barnet og familien har behov for. En måte å vise god faglig autoritet på er å være tydelig på hvordan en vurderer barnets omsorgssituasjon og bekymringer knyttet til denne (Havik, Larsen, Nordstoga og Veland, 2004:119).

I de fleste tilfeller iverksettes hjelpetiltak ut fra et samarbeid mellom barneverntjenesten og foreldrene. Bak dette ligger det ikke nødvendigvis en enighet fra foreldrenes side om at barnet eller familien har behov for hjelpetiltaket. Foreldrene kan nekte iverksettelse av et tiltak, men dersom barneverntjenesten vurderer omsorgssituasjonen som så alvorlig at barnet ikke kan bli boende hjemme dersom situasjonen ikke endrer seg, kan foreldrene presset til å samtykke. Barneverntjenesten vil da benytte sin autoritet ved å tydeliggjøre at dersom foreldrene ikke samtykker til hjelpetiltaket, må barneverntjenesten vurdere omsorgsovertakelse (Havik, Larsen, Nordstoga og Veland, 2004:121).

3.0 Fra Idé til prosjekt

Synet på vitenskap har endret seg dramatisk de siste hundre år. Moderne vitenskapsfilosofi ble innledet av den logiske positivismen på 1920-tallet, som utfordret fortidens metafysikk og teologi med en nye, jordnære og empiriske oppfatning av verdensbildet. Den logiske positivismen hadde stor innflytelse på filosofi og vitenskapsteoretisk tenkning og utgjorde et filosofisk og kulturelt vendepunkt i Europa og etter hvert i USA. Og fra midten av 1900-tallet erstattet vitenskapen kirke og religion som autoriteter i kunnskapsspørsmål (Gilje og Grimen, 1993).

På denne måte ble også vitenskapen viktig for samfunnslivet og samfunnsutviklingen. Alt fra moderne teknologi, politikk, medisin og etter hvert også individets atferd krevde forskning og vitenskapelig kunnskap, ettersom nye teorier dukket opp. De logiske positivistene ble derfor opptatt av å skille vitenskapelig fra ikke-vitenskapelig virksomhet. Fra 1960-tallet og frem til i dag har synet på hva som er vitenskap gjennomgått store endringer. Nye generasjoner av vitenskapshistorikere og vitenskapsfilosofar har kommet med nye ideer og perspektiver som bryter med den logiske positivismen (Gilje og Grimen, 1993).

En utfordring ved samfunnsforskningen, er at det er et mye mer uoversiktlig og dynamisk felt enn naturen som studeres i naturvitenskapene. Dette fordi det her er mennesker som studeres. Studieobjektene er med andre ord kommuniserende og fortolkende mennesker og forskeren må følgelig forholde seg til meninger og oppfatninger som stadig er under utvikling og endring. Forskeren er også deltaker i den virkelighet han forsker på. Disse faktorene har konsekvenser for hvordan undersøkelsene gjennomføres og hvordan resultatene tolkes (Johannessen, 2006).

Denne undersøkelsen befinner seg innenfor samfunnsforskningens felt. I dette kapittelet vil prosjektets metodiske utfordringer, valg og erfaringer presenteres. I dette inngår også de forskningsetiske vurderinger som er gjort underveis.

3.1 Kvantitativ og kvalitativ tilnærming

Innen samfunnsvitenskapelig metodelære skilles det mellom to ulike tilnærminger; kvantitativ og kvalitativ metode. Kvantitativ tilnærming assosieres ofte med naturvitenskapen, fordi den har hentet mange av sine prosedyrer fra naturvitenskapelig metode (Thagaard, 1998). Kvantitative tilnærminger innen samfunnsvitenskapene er imidlertid tilpasset de fenomener som studeres her, nemlig mennesker og samfunn. I kvantitativ metode er man opptatt av å kartlegge utbredelsen av et fenomen ved å telle det. En vanlig fremgangsmåte innen denne tilnærmingen er spørreundersøkelser hvor man har mulighet til å telle svarene (Thagaard, 1998).

Innen kvalitative tilnærminger, er forskeren mer opptatt av å forstå sosiale sammenhenger og fenomener enn å kartlegge utbredelsen (Thagaard, 1998:11). Analyse

og tolkning står følgelig svært sentralt gjennom hele forskningsprosessen. Kvalitative metoder har gjennom vitenskapshistorien gradvis blitt mer akseptert og benyttet innenfor samfunnsvitenskapene. Kvalitativ forskning rommer mange tilnærminger, deriblant intervju, observasjon og tekstanalyse (Ryen, 2002:18).

Ofte blir de to tilnærmingene fremstilt som svært ulike, og innen samfunnsvitenskapene har forskere innen de ulike tilnærmingene vært skeptiske til hverandres metoder. Samfunnsøkonomen kan for eksempel beskyldes sosialantropologen for ikke å se trærne for bare skog, mens sosialantropologen beskylder sosialøkonomen for ikke å se skogen for bare trær. Det er imidlertid viktig å merke seg at metodene ikke er uforenelige (Johannessen, 2006). En og samme forsker kan gjerne kombinere de to metodene i et og samme forskningsprosjekt, enten som likestilte metoder eller hvor en av metodene er underordnet den andre og benyttes som et støtteverktøy. I slike tilfeller snakker vi om triangulering (Ringdal, 2009:96).

Denne masteroppgaven baserer seg på et kvalitativt forskningsopplegg og min hovedtilnærming baserer seg på Steinar Kvaales tilnærming i boken *Det kvalitative forskningsintervju* (2008).

3.2 Det kvalitative forskningsintervju

Metodene innen kvalitativ forskning er som nevnt mange, men tradisjonelt sett blir kvalitativ metode ofte forbundet med nær kontakt mellom forskeren og informantene (Thagaard, 1998). Både deltakende observasjon og intervju gode eksempler på nettopp dette, og vil være de to metodene de fleste vil assosiere med kvalitativ tilnærming.

I dette forskningsprosjektet falt valget på intervju som forskningsmetode. Det kvalitative forskningsintervju kan foregå på ulike måter. Dalen (2008:29) skiller mellom *åpne* og mer *strukturerte* intervjuer. I et åpne intervjuer ønsker intervjueren at informanten skal fortelle fritt om sine livserfaringer, og har derfor bevisst unnlatt å strukturere intervjuene med forhåndsformulerte spørsmål. Den vanligste formen for intervju er imidlertid semistrukturert eller halvstrukturert intervju. Her tar intervjuene utgangspunkt i temaer intervjueren på forhånd har valgt ut. I denne undersøkelsen ble det naturlig å benytte halvstrukturert intervju. Jeg ønsket at intervjuet i så stor grad som mulig skulle være åpent, samtidig som jeg hadde noen temaer jeg ønsket å få belyst.

Kvale (2008:19) introduserer intervjueren gjennom to metaforer, som en reisende og som en gruvearbeider. I reisemetaforen beskrives intervjueren som en reisende forteller på oppdagelsesferd hvor veien blir til mens han går. Intervjueren vandrer omkring, med eller uten kart, og samtaler med folk han møter på veien. I etterkant rekonstrueres historiene han har hørt gjennom hans egne beskrivelser. I tillegg til ny kunnskap, kan disse historiene føre til ny forståelse og innsikt, både hos den reisende selv og hos andre. I gruvearbeidermetaforen sammenlignes kunnskap med skjulte og verdifulle skatter, som intervjueren ”graver frem” og bringer ut av ”gruven”. Målet for intervjueren kan her være å finne objektive fakta som kan kvantifiseres, finne mer spesielle fakta som har en sentral betydning eller begge deler. Kunnskapen finnes i informantens (gruvens) indre og venter på å bli avdekket, ren og upåvirket av intervjueren (Kvale, 2008:19).

I likhet med den reisende har jeg med intervjuguiden som ”kart” utforsket saksbehandlernes tanker omkring undersøkelsens tema. Selv om intervjuguiden har bestemt noe av rammene, har jeg gjennom å lytte, stille spørsmål og samtale med saksbehandlerne fått lov til å ”vandre” omkring i og utforske deres virkelighet.

Kvale (2008) beskriver planleggingen av det kvalitative intervjuets prosess fra idé til ferdig prosjekt gjennom syv stadier; tematisering, planlegging, intervjuing, transkribering, analysering, verifisering og rapportering. Et intervju kan planlegges og gjennomføres på mange måter. Det kvalitative forskningsintervju byr på mange utfordringer og krever at intervjueren tar en rekke hensyn. Hensikten med de syv stadiene er å hjelpe forskeren til å opprettholde motivasjonen og kvaliteten gjennom hele prosessen (Kvale, 2008:46).

Med dette som utgangspunkt valgte jeg å benytte Kvales syv stadier som en støtte underveis i prosjektet. Jeg vil derfor ta utgangspunkt i disse syv stadiene når jeg her skal redegjøre for planleggingen og gjennomføringen av dette forskningsprosjektet.

3.3 Tematisering

Tematiseringsstadiet handler om å sette ord på og konkretisere bakgrunn og plan for prosjektet. Spørsmål knyttet til prosjektet som handler om *hva* og *hvorfor* må besvares,

og deretter må forskeren tenke igjennom *hvordan* forskningsprosjektet skal gjennomføres (Kvale, 2008:47).

Det første som må gjøres i en forberedelsesfase, er å skaffe kunnskap om emnet som skal studeres. Ved å gjøre seg kjent med kunnskapen på feltet som skal studeres, får forskeren et begrepsmessig og teoretisk grunnlag å bygge den nye kunnskapen på. Bakgrunnskunnskap om emnet, vil også gjøre det enklere å finne ut hvilke metoder som er mest hensiktsmessige for studien (Kvale, 2008: 54).

På bakgrunn av det temaet som er valgt og de forkunnskaper forskeren har tilegnet seg, må forskeren bestemme seg for en problemstilling som han ønsker å bruke som utgangspunkt for undersøkelsen.. Denne blir så utgangspunkt for en rekke forskningsspørsmål som konkretiserer og samtidig avgrenser nærmere hva forskeren ønsker å undersøke. Ut fra problemstillingen og forskningsspørsmålene vil forskeren bestemme hvilket utvalg som best vil besvare det han er ute etter.

Formålet med studien er også viktig å ha kartlagt. En intervjustudie, som dette forskningsprosjektet er, kan i følge Kvale (2008:55) være *hypotesetestende* og *utforskende*. Et hypotesetestende intervju er ofte strukturert. Forskeren kan teste hypoteser enten gjennom ett enkelt intervju hvor spørsmålene er hypotesetestende eller ved å sammenligne intervjuer utført i forskjellige grupper, for eksempel teste guttegruppe og jentegruppe ut fra en hypotese om at gutter er flinkere i matematikk. Et utforskende intervju er mindre strukturert og har fokus på å være åpent. Forskeren introduserer informanten for temaet, området eller problemet som han ønsker å studere, stiller spørsmål og forsøker å lede informanten til å dele og utdype relevant informasjon ved å stille oppfølgingsspørsmål på informantens svar.

I starten av forberedelsene hadde jeg, på grunnlag av tidligere kunnskap samt forforståelsen jeg hadde dannet meg på bakgrunn av egen erfaring fra feltet, dannet meg et knippe hypoteser som jeg ønsket å utforske. Etersom jeg tilegnet meg mer kunnskap om temaet jeg skulle studere, dukket det imidlertid opp flere interessante temaer jeg ønsket å vite noe om. Jeg bestemte meg derfor for å utføre mer åpne og utforskende intervjuer og på denne måten la informantene i større grad styre hvilke temaer de ønsket å bringe frem. Jeg lot derfor hypotesene ligge og valgte isteden å stille åpne spørsmål,

oppmuntre informantene til å snakke mer om det de var opptatt av og fulgte opp de temaene jeg selv opplevde som spesielt interessante. På denne måten fikk informantene vist meg nye innfallsvinkler til temaet og gitt meg mye spennende informasjon.

Formålet med et intervju kan være teoretisk eller empirisk. Formålet med intervjuene i dette prosjektet, var å samle empiri om hvordan barneverntjenesten tematiserer og arbeider i forholdt til konflikter mellom foreldre.

3.4. Planlegging

Det neste som må gjøres, er å planlegge hvordan kunnskapen skal innhentes. Med dette menes de metodiske prosedyrene. Alle stadiene i intervjuprosessen henger nøye sammen. Det er derfor viktig å ta hensyn til og ha de neste stadiene i bakhodet hele tiden.

Når de metodiske prosedyrene skal planlegges, må forskeren først danne seg en oversikt over hele prosjektprosessen, hvordan undersøkelsen skal utføres.

3.4.1 Utvalg og rekruttering

Et naturlig sted å lete etter informanter var i den kommunale barneverntjenesten. Når valg av sted er tatt, er forskeren klar for å lete opp aktuelle informanter (Ryen, 2006). Her hadde jeg i utgangspunktet flere muligheter. Jeg kunne for eksempel ha valgt å intervju foreldre hvis barn hadde sak i barneverntjenesten, om hvordan de oppfattet at barneverntjenesten arbeidet med denne tematikken. Dette kunne vært interessant, men ville muligens skape utfordringer, særlig av praktisk karakter. Jeg ville også gått glipp av noe av den informasjonen jeg var mest opptatt av, nemlig barneverntjenestens egne oppfatninger av og interne fokus på denne tematikken.

Som teoretisk bakteppe for prosjektet, hadde jeg allerede en god del kunnskap om hvordan foreldrekonflikter kan påvirke og ha konsekvenser for barna. Med utgangspunkt i Barneombudets henvendelse til Barne- og likestillingsdepartementet i mars 2006, som blant annet bygger på henvendelser fra foreldre, ville jeg også påberope meg å inneha noe kunnskap om hvordan foreldre oppfatter barneverntjenestens håndtering av foreldrekonflikter som problematikk, eksempelvis når foreldre henvender seg til barneverntjenesten i forbindelse med konfliktsaker. Saksbehandlernes opplevelse

av barneverntjenestens tematisering og arbeid med foreldrekonflikter, derimot, fant jeg lite kunnskap om.

På bakgrunn av dette samt den problemstilling og de forskningsspørsmål jeg ønsket å få besvart, ble det følgelig naturlig å velge saksbehandler i barneverntjenesten som mine informanter. Hvem og hvor mange informanter et utvalg skal bestå av, vil variere ut fra valg av metode, problemstilling og forskningsspørsmål (Johannessen, 2006:106).

Ettersom intervju er en metode hvor forskeren ofte ønsker mye informasjon fra hver informant, begrenses utvalgets størrelse. Omfanget på forskningsprosjektet vil også være med på å bestemme hvor mange informanter forskeren kan intervju. I dette forskningsprosjektet bestod utvalget av tre saksbehandler ved to kommunale barneverntjenester, det vil til sammen si seks saksbehandlere.

For å intervju ansatte på en aktuell arbeidsplass trenger man som oftest en godkjennelse fra en leder. En slik tillatelse er viktig å sikre seg før forskeren setter i gang med intervjuene (Ryen, 2006). I dette prosjektet tok jeg kontakt med ledere ved flere barneverntjenester, før jeg fant mine informanter. Begrunnelsen for de første avslagene, var det tidsmessige aspektet ved å delta og at de hadde fått for mange forespørsler om deltakelse i forskningsprosjekter fra studenter. Da jeg til slutt fikk ja fra de to aktuelle barneverntjenestene, var det barneverntjenestene selv som valgte hvilke informanter jeg fikk intervju.

Ved første henvendelse orienterte jeg barnevernleder om prosjektets bakgrunn, formål, omfang, metodevalg og selvfølgelig anonymitet og informert samtykke. Deretter sendte jeg et formelt informasjonsbrev med samtykkeerklæringer som vedlegg til barnevernlederne og ba dem plukke informanter. Kort tid etter var jeg igjen i kontakt med barnevernlederne, denne gang på e-post. Begge barnevernlederne bekreftet at de ønsket å delta. Den ene barnevernlederen ga meg en dato for når jeg kunne møte opp og hadde da avtalt tidspunkt for intervjuene med alle informantene denne dagen. Den andre barnevernlederen ga meg kontaktopplysninger til informantene og ba meg avtale tid for intervju med dem.

I informasjonsbrevene som ble sendt i forkant av intervjuene, ba jeg om at to av informantene skulle arbeide i en undersøkelsesgruppe og en i mottaksgruppe. Det viste

seg imidlertid at en av barneverntjenestene var organisert uten en fast mottaksgruppe. Ettersom jeg vurderte at informantene likevel var i besittelse av informasjon om mottaksvirksomheten ved sin arbeidsplass, valgte jeg å se bort fra dette kriteriet i den videre prosessen.

Det er også viktig å ta hensyn til de moralske aspektene ved studien allerede på dette stadiet. De etiske refleksjonene som ble gjort i forbindelse med dette prosjektet, er presentert senere i oppgaven.

3.4.2 Prosjektplan

I forkant av intervjuene ble det utarbeidet en prosjektplan for studien. Denne oppsummerte i korte trekk hvilket teoretisk bakteppe prosjektet baserte seg på, hvilken problemstilling og hvilke forskningsspørsmål som skulle besvares, hvilket utvalg som skulle besvare dem, valg av metode og de praktiske planene for intervjuprosessen. I tillegg ble det redegjort for aktuelle etiske dilemmaer og andre utfordringer og hvordan disse ville bli møtt.

3.5 Intervjuing

3.5.1 Utarbeidelse av intervjuguide

De fleste forskere er enige om at det bør lages en eller annen form for intervjuguide i forkant av intervjuet. En intervjuguide inneholder en liste over de temaene og de spørsmål som skal gjennomgås i intervjuet og hvilken rekkefølge disse skal ha. Graden av struktur og detaljnivå i guiden, varierer imidlertid ut fra fokus, forskningsspørsmål og utvalgsriterier (Ryen, 2006:97) (Johannessen, 2006:139) (Kvale, 2008:76).

En intervjuguide fungerer som en forberedelse til intervjuet, hvor forskeren blir mer bevisst på hva han er ute etter og hva han ønsker å vektlegge. Samtidig fungerer intervjuguiden som et støtteverktøy i selve intervjuet slik at forskeren kan være trygg på at han ikke glemmer vesentlige temaer han ønsker å spørre informanten om. Det er imidlertid viktig at forskeren er trygg på hva han skal spørre om og at han ikke blir avhengig av intervjuguiden i for stor grad. Ulempen med å være bundet av intervjuguiden, er at intervjuet kan bli for mekanisk og at forskeren da bli mindre oppmerksom på informanten og misforstår eller går glipp av informasjon som er viktig for studien (Ryen, 2006:97).

I dette prosjektet ble det utarbeidet en forhåndsstrukturert intervjuguide med spørsmål fordelt på fire ulike temaoverskrifter. De første spørsmålene omhandlet barneverntjenesten, saksbehandlerne og deres saksportofølje. Det neste temaet var saksbehandlerne sine opplevelse av foreldresamarbeid i sine saker og generelt ved kontoret. Det tredje temaet omhandlet barneverntjenestens tematisering og arbeid med foreldrekonflikter. Disse tre første temaene, var ment for alle informantene. Det fjerde temaet var spesielt rettet mot saksbehandlerne som arbeidet i mottaksgruppen og handlet om innhold i og vurdering av bekymringsmeldinger med tanke på konflikter mellom foreldre. Ettersom den ene barneverntjenesten ikke hadde eget mottaksteam, ble alle saksbehandlerne spurt om dette.

Det å utarbeide en intervjuguide var i dette prosjektet en viktig og nyttig del av det å forberede intervjuundersøkelsen, både med tanke på å konkretisere og å avgrense ut fra problemstillingen som skulle undersøkes.

3.5.2 Prøveintervju

Både for å kvalitetssikre intervjuguiden og for å teste seg selv som forsker, er det viktig å foreta et eller flere prøveintervjuer i forkant av intervjuene (Ryen, 2002: 34).

Det ble utført ett prøveintervju i denne studien. På bakgrunn av dette intervjuet fikk jeg mulighet til å teste ut hvordan saksbehandleren responderte på intervjuguiden. Jeg fikk testet om tematikken og spørsmålene ble oppfattet slik de var ment og jeg fikk mulighet til å sjekke ut om guiden var bygget opp på en slik måte at saksbehandleren hadde tid nok til å utdype temaene jeg var ute etter i den grad jeg ønsket. Intervjuguiden ble ikke endret etter prøveintervjuet, men den planlagte tids- og dybdefordelingen på de ulike temaene og spørsmålene ble justert.

Å teste seg selv som forsker var svært nyttig. Det å ha muligheten til å spørre saksbehandleren om tilbakemelding på hvordan intervjuet opplevdes og i tillegg ha mulighet til å høre intervjuet på båndopptakeren i etterkant, var med på å bevisstgjøre meg som forsker i intervjusituasjonen. Dette både med tanke på hvordan spørsmålene ble stilt, hvordan jeg bedre kunne gripe fatt og dermed få utdypet de temaer saksbehandleren kom opp med og ikke minst hvordan jeg kunne sørge for at både jeg og saksbehandleren holdt kursen uten å snakke oss over i andre temaer. Det var også viktig for meg å teste ut om jeg som forsker ble oppfattet som kritisk til barneverntjenestens

håndtering av foreldrekonflikter som tema, ettersom jeg var ute etter å finne ut om informantene anså foreldrekonflikter som barneverntjenestens anliggende eller ikke. En slik oppfatning ville kunne påvirke informantene og deres svar. En forsker skal være nøytral i en intervjusituasjon, men for forskere som forsker på eget felt, kan dette være en utfordring (Dalen, 2004: 105). En annen fordel med å utføre prøveintervju, er at forskeren får mulighet til å teste det tekniske utstyret (Ryen, 2002:11). Både lyd kvaliteten, batterivarighet og andre finesser ved båndopptakeren ble testet under intervjuet uten at jeg trengte å være redd for at verdifulle data skulle gå tapt.

I etterkant ser jeg at jeg med fordel kunne utført flere prøveintervjuer.

3.6 Transkribering

Overgangen fra innsamling av data til tekst, er ikke bare en teknisk prosess. Den er også en tolkningsprosess i seg selv (Kvale, 2008: 101). Det er flere måter å registrere et intervju på; hukommelse, notater, video og båndopptaker. I denne studien ble det benyttet båndopptaker. Ved bruk av båndopptaker har man i tillegg til å registrere det som faktisk blir sagt, også mulighet til å registrere tonefall og pauser. I motsetning til bruk av hukommelse og notater, kan forskeren ved benyttelse av båndopptaker lytte til intervjuet om og om igjen og være trygg på å ha fått med seg alt som har blitt sagt i intervjuet.

Ved bruk av båndopptaker, kan forskeren konsentrere seg om andre viktige faktorer ved intervjuet enn å notere, som selve intervjuet, dynamikken, det å få informanten til å utdype de temaer som bringes opp og ikke minst ha fokus på å lytte. Forskeren bør ha et øye på båndopptakeren under hele intervjuet, for umiddelbart å oppdage det dersom problemer skulle oppstå underveis (Kvale, 2008). Dette fikk jeg erfare da båndopptakeren gikk tom for minneplass midtveis i et av intervjuene. Jeg oppdaget imidlertid dette før opptaket stoppet og fikk slettet nok plass til å fullføre intervjuet og unngikk på denne måten å miste noe av intervjuet.

Når intervjuet er tatt opp på bånd, er det vanlig prosedyre å omforme lydopptaket til skriftlig tekst. Transkripsjonen blir ofte sett på som hovedmaterialet i forskningen, men så enkelt er det ikke. Transkripsjonen er en kunstig konstruksjon av den muntlige kommunikasjonen i intervjuet og det er en rekke utfordringer knyttet til denne overføringsprosessen fra muntlig til skriftlig form (Kvale, 2008: 102). Transkripsjonens

reliabilitet er en av utfordringene. Når to personer skal transkribere det samme intervjuet kan man ikke ta det for gitt at det skriftlige resultatet vil se helt likt ut. De kan for eksempel være uenige om hva som ble sagt, den ene kan skrive mer ordrett enn den andre og de kan være uenige om pauser, sukk, latter, tilgjort stemme osv skal med i teksten og eventuelt hvordan. Transkripsjonens reliabilitet kan bedres ved at forskerne har klare prosedyrer for transkripsjonen og at den kontrollsjekkes med en reliabilitetssjekk (Kvale, 2008).

En annen utfordring er transkripsjonens validitet, som handler om transkripsjonens gyldighet. Intervjutranskripsjonens validitet er en komplisert vurdering å foreta. Kvale (2008:105) sammenligner en transkripsjon med et kart. Kartet er ikke en gjengivelse av virkeligheten. Et kart er en abstraksjon som hvor visse aspekter ved naturen er vektlagt mens andre er utelukket, ut fra hensikten med kartet. Dersom hensikten med et intervju blant annet er å vurdere om informanten er usikker eller engstelig omkring temaet for intervjuet, kan for eksempel pauser være viktige å få med. Et nyttig spørsmål i denne sammenhengen blir derfor hva som er nyttig transkripsjon for det aktuelle forskningsprosjektet (Kvale, 2008:105).

Transkribering av intervjuer er en svært tidkrevende prosess og det er i dag vanlig at forskeren får andre til å utføre denne prosessen for seg. Det er som nevnt mye informasjon som kan ligge ”mellom linjene” i et intervju og verdifull informasjon kan følgelig gå tapt dersom forskeren ikke utfører transkriberingen selv. På dette grunnlaget og fordi jeg ønsket å bli så ”godt kjent” med materialet som mulig, valgte jeg å transkribere alt selv. For å gjøre transkripsjonen så reliabel og valid som mulig, valgte jeg å være så nøyaktig som mulig når jeg transkriberte. En ulempe ved å transkribere veldig nøyaktig var at setningene ofte ble oppstykket og ufullstendige, og at selv om jeg i intervjusituasjonen godt kunne forstå hva informanten mente å si, var materialet utfordrende å bruke fordi setningene ikke nødvendigvis ga mening når de nå stod på papiret.

3.7 Analysering

Kvale (2008:122) deler analyseprosessen i seks trinn. I det første trinnet lytter intervjueren til intervjupersonens beskrivelser av erfaringer, tanker, følelser etc. omkring et emne. På dette stadiet foregår det ingen tolkning eller forklaring av det som

blir sagt. På det andre trinnet oppdager intervjupersonen nye forhold ved temaet han beskriver, ut fra egen refleksjoner der og da. Dette fremdeles uten at intervjueren foretar tolkninger av det som blir sagt. Et eksempel på dette var når to av informantene i denne undersøkelsen, under gjennomgangen av sakene sine, oppdaget at omfanget av foreldrekonflikter var større enn de i utgangspunktet hadde trodd. I det tredje trinnet foretar intervjueren en tolkning av det som blir sagt og presenterer denne for intervjupersonen. På denne måten får intervjueren allerede der og da bekreftet eller avkreftet sin tolkning. På det fjerde trinnet, foretar forskeren en tolkning av det transkriberte intervjuet. Dette kan gjøres i en tredelt prosess. Først struktureres datamaterialet. Deretter klargjøres datamaterialet for eksempel ved at forskeren eliminerer overflødig eller uvesentlig informasjon. Og til sist gjennomføres det Kvale (2008:123) omtaler som *den egentlige analysen*. Her utvikles intervjuenes mening ved å trekke frem intervjupersonens forståelse og tilføre nye perspektiver på fenomenet som undersøkes. I det femte trinnet, *gjen-intervjuing*, kan forskeren gi sine utførte tolkninger til intervjupersonen som en form for selv-korrigerende. Intervjupersonen får her både mulighet til å korrigere og til å utdype sine uttalelser. Dette ble ikke gjort i denne undersøkelsen. Kvale (2008:123) presenterer også et mulig sjette trinn, hvor intervjupersonene begynner å handle på bakgrunn av den nye innsikten de har fått gjennom intervjuene. I slike tilfeller vil intervjuet ligne et terapeutisk intervju. I denne undersøkelsen er det uvisst om intervjuene har hatt en slik effekt på informantene.

3.7.1 Analytiske tilnærminger

Når vi snakker om analyse, tenker vi ofte på det Kvale (2008:123) i sitt fjerde trinn omtaler som *den egentlige analysen*. Tidligere har forskere selv utviklet egne metoder for hvordan denne prosessen skulle gjennomføres. Det siste tiår har imidlertid intervjuforskere i større grad kommet frem til felles strukturer og rammer for gjennomføringen av denne prosessen.

Innen kvalitativ forskning benytter man ulike analytiske tilnærminger til det empiriske datamaterialet. Men tilnærmingene har det til felles at de alle er fortolkende. De bygger på en tanke om at virkeligheten ikke er entydig, men mangfoldig. Mennesker skaper og konstruerer den sosiale virkelighet og gir den mening ut fra sine egne erfaringer. Virkeligheten blir derfor avhengig av den som ser. Samtidig har menneskene også noen

felles forståelses- og fortolkningsrammer som påvirker vår oppfatning, noen felles ”briller” (Dalen, 2008: 19). Kvale (2008:123) skiller mellom fem hovedmetoder for meningsanalyse: fortetting, narrative strukturering, tolkning, ad-hoc-metoder og kategorisering.

Meningsfortetting er en analytisk tilnærming hvor forskeren forkorter uttalelsene i datamaterialet til kortere og mer konsise formuleringer. *Narrativ strukturering* er en tilnærming hvor forskeren organiserer teksten tidsmessig og sosialt. *Meningsstolkning* er en tilnærming hvor uttalelsene til intervjupersonen rekontekstualiseres innenfor en videre referanseramme. *Meningsgenerering gjennom ad hoc-metoder* er en eklektisk type analytisk tilnærming hvor forskeren plukker elementer fra flere analyseformer. *Meningskategorisering*, går ut på å kategorisere uttalelsene fra intervjuet i enkle kategorier. Kategoriene kan utarbeides i forkant av intervjuet, eller de kan utvikles under analyseprosessen (Kvale, 2008:125).

3.7.2 Meningsstolkning

I dette forskningsprosjektet har jeg valgt å benytte en meningsfortolkende analytisk tilnærming til intervjudataene. Dette fordi jeg ønsket å analysere informantenes meninger opp mot de forskningsspørsmål og hypoteser som var utgangspunktet for prosjektet. Meningsfortolkning er en tilnærming som er inspirert av den hermeneutiske filosofien. Her tolker forskeren informantenes uttalelser i intervjuene ut fra et perspektiv på det som undersøkes. Dette betyr at forskeren leter etter meningene bak uttalelsene og danner strukturer og sammenhenger ut fra disse. I praksis vil forskeren ta utgangspunkt i intervjupersonenes uttalelser, rekontekstualisere disse og drøfte meningsinnholdet opp mot teori i en begrepsmessig kontekst (Kvale, 2008:133).

Kvale (2008:134) mener at meningsstolkninger ofte er preget av mistenksomhet omkring intervjupersonenes direkte uttalte meninger. Forskeren leter etter skjulte agendaer og tolker det som blir sagt som noe annet enn det som faktisk uttrykkes.

Mer om hvordan analysen er gjennomført og valgt presentert følger i analysedelen av oppgaven. Her vil jeg også beskrive hvilke tolkningskontekster som er benyttet. Jeg har valgt å gjøre det på denne måten, fordi jeg tenker at det slik vil være lettere synlig for leseren hvilke metodiske valg som ligger bak analysens oppbygging.

3.8 Verifisering

Verifisering av kunnskap er noe som til stadighet diskuteres innen samfunnsvitenskapene (Kvale, 2008:158). Synet på hva som er god kvalitativ forskning varierer. En av kritikkene til kvalitativ forskning er at det er et problem at den gir så få holdepunkter for å skille god fra dårlig forskning (Ryen, 2006:176). Tre kriterier for kvalitet som ofte brukes innen kvantitativ forskning er validitet, reliabilitet og generaliserbarhet. Disse kriteriene er imidlertid basert på en naturvitenskapelig tenkemåte og representerer derfor et annet vitenskapsteoretisk grunnsyn enn det kvalitativ forskning bygger på (Dalen, 2008:102). Mens noen forskere mener at disse kriteriene kan overføres til å være gyldige også i kvalitativ forskning, mener andre at kvalitative undersøkelser må vurderes på andre måter. Guba og Lincoln (1985; 1989 i Johannessen, 2006:198) opererer for eksempel isteden med begrepene pålitelighet, troverdighet, overførbarhet og overensstemmelse. Kvale (2008:160) argumenterer for å beholde begrepene og endrer isteden innholdet slik at kriteriene likevel kan tilpasses intervjuforskningen.

3.8.1 Validitet

Validitet handler om studiens gyldighet eller sannhet. I følge positivismen dreier validitet seg om å måle det man tror man måler (Kerlinger i Kvale, 2008). Kvale (2008:168) sier at *Å validere er å kontrollere*. Forskeren kontrollerer her sine egne funn ved å ha et kritisk blikk på egne tolkninger og forskningsprosessen som helhet. Selv om validitet ofte forbindes med en kontroll som gjøres ved forskningsprosjektets avslutning, mener Kvale (2008:165) at validering er noe som bør fungere som en kvalitetskontroll gjennom alle de syv stadiene i forskningsprosessen:

I det første stadiet, *tematisering*, må forskeren kontrollere om studiens forutantakelser er solide og om forskningsspørsmålene er logisk utledet fra teorien. Under *planleggingen*, handler validiteten om forskningsoppleggets kvalitet og om de metoder som benyttes sett ut fra tema og formål. Herunder kommer også kontroll av etiske hensyn. Studien bør være fordelaktig for mennesker og skadelige konsekvenser bør være minimale. Under *intervjuet* er det viktig for studiens kvalitet at intervjupersonen er troverdig og at dennes uttalelser kontinuerlig sjekkes opp mot forskerens oppfatninger der og da. Når intervjuene så skal *transkribes*, handler validiteten om kvaliteten ved overføringen av muntlige uttalelser til skriftlig form. Her blir nøyaktighet og språklig

stil sentralt. Validitet i *analysen* handler om at spørsmålene som stilles til datamaterialet er gyldige og om tolkningene er logiske. Under *valideringen* er det viktig at relevante valideringsformer benyttes. I forhold til *rapportering* handler validering av rapporten om hvorvidt rapporten gir en gyldig fremstilling av hovedfunnene i undersøkelsen. Jeg har i løpet av de syv stadiene med jevne mellomrom kommet tilbake til denne "sjekklisten" for å kontrollere studiens validitet gjennom hele forskningsprosessen. Dette speiles i gjennomgangen av de syv stadiene i dette kapittelet.

Gyldighetsvurdering med utgangspunkt i forskersubjektet er plassert under verifisering. Og gyldighet knyttet til etiske refleksjoner, er lagt til et eget avsnitt som omhandler etiske refleksjoner.

3.8.2 Reliabilitet

Innen kvantitativ forskning forutsetter reliabilitet at en undersøkelse skal kunne repeteres nøyaktig av andre forskere. Det vil si at fremgangsmåten ved innsamling av data og analyse av disse skal kunne etterprøves av andre forskere med samme resultat. I kvalitative undersøkelser er forskerens rolle sentral og samspillet mellom forskeren og informanten er en viktig faktor i undersøkelsesprosessen. At andre forskere skal kunne gjenta denne prosessen og komme frem til samme resultat vil naturlig nok være et vanskelig krav å stille, og mange forskere mener derfor at reliabilitet er et lite egnet begrep innen kvalitativ forskning (Dalen, 2008:103).

Dalen (2008:103) argumenterer for at en må nærme seg spørsmål om reliabilitet på andre måter enn hva som gjøres innen kvantitativ forskning, og foreslår at forskeren må være presis i sin beskrivelse av de enkelte leddene i forskningsprosessen. Ved å gi en nøyaktig beskrivelse av forhold ved forskeren, informantene, intervjusituasjonen og analysemetodene som er brukt, vil andre forskere i prinsippet kunne forstå eller oppfatte prosessen på en slik måte at den i teorien kunne gjentas med samme resultat i en tenkt gjennomføring av forskningsprosjektet.

I dette forskningsprosjektet har jeg forsøkt å legge vekt på nettopp dette, å beskrive forskningsprosessen så detaljert som mulig. Og nettopp derfor har også metodekapittelet fått den store plassen det har fått i masteroppgaven. Særlig har forskerrollen vært viktig for meg å beskrive nærmere, fordi forskeren uansett sin bevissthet omkring sin rolle vil påvirke prosessen og resultatet i en undersøkelse.

3.8.3 Generaliserbarhet

Johannessen (2006:200) hevder at *all forskning har til hensikt å kunne trekke slutninger utover de umiddelbare opplysningene som samles inn*. Generaliserbarhet er et tema som stadig går igjen i diskusjoner omkring kvalitativ forskning. I utgangspunktet er generaliserbarhet en standard målsetting i kvantitativ forskning som vanligvis oppnås gjennom statistiske undersøkelser. Formålet med disse er å styrke bevis for at undersøkelsens resultat stemmer med virkeligheten samt å ha mulighet til å trekke en videre slutning ut fra undersøkelsen, for eksempel for en større del av befolkningen (Silverman, 2006). I følge positivistisk inspirert samfunnsforskning handler vitenskap om å finne lover om samfunn og mennesker som kan generaliseres, gjøres universelle og predikere nye hendelser. Dette synet utfordres av mer humanistisk inspirerte forskere som mener at alle situasjoner og fenomener er unike med sin indre struktur og logikk, og som vektlegger kunnskapens mangfold og kontekstavhengighet (Kvale, 2008:161). Johannessen (2006:200) mener at man innenfor kvalitativ forskning isteden bør snakke om en *overføring* av kunnskap. En undersøkelse er overførbar dersom forskeren lykkes i å danne beskrivelser, begreper, fortolkninger og forklaringer som er nyttige i andre sammenhenger.

Som fersk forsker opplevde jeg det som en utfordring ikke å skulle fokusere på at materialet jeg ville ende opp med ikke skulle kunne være generaliserbart. Dette var et selvstendig mastergradsprosjekt og omfanget av undersøkelsen og dens utvalg måtte begrenses deretter. Med seks informanter, ville det være umulig å generalisere til et så stort felt som barneverntjenesten sett ut fra en tradisjonell tenkning om generaliserbarhet. Positivisten i meg hadde i planleggingsfasen mest lyst til å utføre en spørreundersøkelse basert på en kvantitativ tilnærming, hvor utvalget var stort og muligheten for å generalisere var tilstede. Jeg ble imidlertid utfordret på hva jeg var ute etter av informasjon og fant ut at jeg i denne fasen ville få mer ut av noen få, men innholdsrike intervjuer, enn hva jeg ville få ut av en stor bunke spørreskjemaer som jeg på grunn av prosjektets omfang ikke kunne gi en rettfærdig behandling av, hva fordypning angår. Et selvstendig mastergradsprosjekt kan gjerne være en "smakstest", som med et interessant resultat kan stimulere til større forskningsprosjekter på sikt. Om funnene i dette forskningsprosjektet ikke kan generaliseres til hele barnevernfeltet, har jeg gjennom forskningsprosessen blitt mer opptatt av undersøkelsens overførbarhet (Johannessen, 2006). Dersom den kunnskap som blir presentert i denne masteroppgaven

kan overføres til andre sammenhenger og ha nytteverdi for andre grupper enn den studerte, har en viktig målsetting vært nådd.

3.8.4 Om forskersubjektet

Den nære kontakten mellom forsker og informant skaper naturlig nok en hel rekke utfordringer både med tanke på metoder og etikk (Thagaard, 1998:11). En utfordring er at forskerens bakgrunn og tilknytning til fenomenet som studeres, alltid vil påvirke måten forskningsmaterialet tolkes på.

”All forståelse er bestemt av en førforståelse eller en forståelseshorisont” (Wormnæs, 1996 i Kvale, 2008:18).

For forskningsprosjektets validitet, er det derfor viktig at forskeren eksplisitt redegjør for sin tilknytning til det fenomenet som forskes på. På denne måten har leseren mulighet til å ta dette med i betraktning når han skal vurdere i hvilken grad forskerens førforståelse har påvirket resultatene (Dalen, 2008: 105).

Dette forskningsprosjektet kom til etter en diskusjon med en ansatt i barneverntjenesten, som var spesielt opptatt av denne problematikken. Ettersom jeg selv har erfaring fra barneverntjenesten og har snakket mye med andre innen feltet om dette temaet i forkant av studiet, har det naturlig nok vært en utfordring ikke å la min førforståelse, mine egne erfaringer og mine forventninger i forhold til funn påvirke mine tolkninger av datamaterialet i for stor grad.

Det at forskeren er bevisst sin forskerrolle er imidlertid en viktig faktor gjennom hele forskningsprosessen. Og ved å tilkjenne denne, vil forskeren imøtegå kritikk om subjektivitet i tolkningen av intervjuet materialet. En måte å kontrollere subjektiviteten i et forskningsopplegg, er å forske to eller flere sammen (Dalen, 2008:105). Dette var ikke aktuelt i mitt forskningsprosjekt, og det var derfor særlig viktig å være bevisst min forskerrolle og min førforståelse under hele prosessen.

Det kvalitative intervjuet handler om et samspill mellom forskeren og informanten. I følge Dalen (2008:105) er intersubjektivitet en metodisk forutsetning i det kvalitative intervju. Intersubjektivitet handler om hvordan situasjonsopplevelser og tolkninger blir

felles for forskeren og informanten i intervjusettingen. Det at forskeren forstår informanten og dennes uttalelser, styrker validiteten i forskerens fortolkninger av datamaterialet. Kvale (2008: 91) hevder at *"En dyktig intervjuer er ekspert på intervjuemnet og på menneskelig relasjon."* Med andre ord kan det også ha vært en fordel at jeg som forsker hadde kunnskap om og erfaringer fra feltet jeg skulle studere. På denne måten var det enkelt å sette seg inn i og forstå informantene i deres tanker og erfaringer.

Halvorsen (2008:215) mener også at forskerens tilstedeværelse under intervjuet kan påvirke intervjupersonen. Han mener at det er en sentral feilgilde i intervjuundersøkelser at informanten forteller intervjueren det han tror hun vil høre. Ettersom temaet for intervjuene er et tema som engasjerer meg i stor grad, er det mulig at mitt engasjement kan ha påvirket informantenes svar. Intervju i denne sammenheng er en samtale om et tema, og jeg opplevde det som utfordrende å hele tiden være bevisst på å ikke fremme egne refleksjoner når informantene kom med spennende uttalelser. Ettersom jeg var oppmerksom på denne faren i forkant av intervjuene, mener jeg imidlertid å ha vært i stand til å begrense muligheten for en slik påvirkning. Jeg har likevel i transkripsjonsprosessen kommet over sekvenser hvor jeg tenker at informantene kan ha oppfattet mine refleksjoner, selv om jeg ved å bli oppmerksom på dette mener å ha økt min bevissthet fra intervju til intervju.

Ettersom forskeren selv er forskningsinstrumentet, avhenger et godt intervju ikke minst av forskerens dyktighet som intervjuer. I tillegg til å inneha kunnskap om intervjuemnet, avhenger kvaliteten på intervjuet av forskerens samtalemessige ferdigheter, språklige dyktighet og øre for informantens språkstil. Kvale (2008:93) lister opp følgende kvalifikasjonskriterier for intervjueren: kunnskapsrik, strukturerende, klar, vennlig, følsom, åpen, styrende, kritisk, hukommelse og tolkende. Det er gjennom å intervjuer at man blir en dyktig intervjuer, og som fersk og urutinert forsker opplevde jeg det som en stor utfordring å utføre intervjuene. Det å skulle tenke på alle de overnevnte kriteriene og samtidig konsentrere seg om hva som ble sagt, var vanskelig. Å gjennomføre et prøveintervju var derfor viktig. Og det var ikke vanskelig å høre forskjell på det første og det siste intervjuet hva utvikling som intervjuer angikk. Det å være bevisst på disse prosessene var imidlertid viktig i seg selv. Slik jeg oppfatter det er

nettopp bevissthet rundt selve forskningsprosessen og egenutvikling som forsker vel så viktig som funnene i et mastergradsprosjekt.

3.9 Rapportering

Til slutt rapporteres de sentrale funnene fra undersøkelsen sammen med en redegjørelse for metodebruken i undersøkelsen. Rapporten formidles i en lesbar form som samsvarer med de vitenskapelige kriteriene som kreves lagt til grunn, eksempelvis etiske hensyn (Kvale, 2008:47).

3.10 Etiske refleksjoner

Resultatene fra forskning innen samfunnsvitenskapene blir formidlet tilbake til samfunnet og vil følgelig påvirke det fenomenet som studeres (Johannessen, 2006:35). Et intervju er et moralsk foretakende fordi det påvirker den som intervjues og fordi den kunnskap som kommer ut av det påvirker leserens syn på et fenomen, menneskets situasjon eller samfunnet. Intervjusituasjonen er en mellommenneskelig interaksjon mellom forskeren og personene som intervjues og dette fører til en rekke etiske utfordringer (Kvale, 2008: 65).

Samfunnet stiller krav til at all vitenskapelig virksomhet skal følge overordnede etiske prinsipper, retningslinjer og lover. Etter innføringen av personopplysningsloven i 2001, er det meldeplikt for forskningsprosjekter som omfatter personopplysninger som behandles med elektroniske hjelpemidler (Dalen, 2008:111). Et hvert forskningsprosjekt som involverer mennesker skal meldes til Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD), hvor det vurderes om det er konsesjonspliktig. Dersom det er konsesjonspliktig, sendes det videre til behandling hos Datatilsynet (Dalen, 2008:111)(NESH).

I dette tilfellet ble forskningsprosjektet meldt til NSD i eget skjema. Her ble det gitt opplysninger om problemstillinger, utvalg, informasjon og samtykke, oppbevaring av datamaterialet inkludert personopplysninger. Intervjuguiden og informasjonsbrevet til barneverntjenesten med samtykkeerklæring ble også vedlagt. Svarbrev fra NSD av 05.05.08 (Prosjektnummer 18947) viser at NSD fant at behandlingen av personopplysninger i prosjektet var meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. NSD vurderte videre at behandlingen tilfredsstilte kravene i personopplysningsloven.

Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap, jus og humaniora har utarbeidet forskningsetiske retningslinjer, som det er naturlig å ta utgangspunkt i når en skal gjennomføre et prosjekt som dette. Tre aktuelle forskningsetiske regler for dette prosjektet har vært det informerte samtykket, konfidensialitet og konsekvenser (NESH) (Kvale, 2008) (Dalen, 2008).

Det *informerte samtykket* handler om at informanten orienteres om målsettingen og hovedtrekkene i forskningsprosjektet samt fordeler og ulemper ved å delta som informant. Deltakelsen skal være frivillig og det er viktig at forskeren orienterer informanten om at han eller hun på hvilket som helst tidspunkt i intervjuprosessen har mulighet til å trekke seg (Kvale, 2008).

En viktig del av det å informere intervjupersonene, er den informasjonen som gis ved første henvendelse, ofte pr. telefon og gjennom et informasjonsskriv. Det å informere så tidlig i et forskningsprosjekt, kan imidlertid være utfordrende fordi forskeren ikke alltid kan forutse eventuelle behov for endringer underveis. Det blir derfor viktig å orientere informantene om vesentlige endringer underveis i intervjuprosessen. Desto viktigere blir det følgelig også å sikre seg at informantene er klar over sin rett til å trekke seg fra prosjektet når som helst.

For å ivareta kravet til informert samtykke i dette prosjektet, orienterte jeg om prosjektets bakgrunn, hensikt, målsetting og gjennomføring. Dette gjorde jeg pr. telefon til barnevernleder ved de aktuelle barneverntjenestene og i et informasjonsskriv (se vedlegg) som ble sendt kort tid etter første henvendelse. Informasjonsskrivet inneholdt også samtykkeerklæringer som jeg ba om at informantene skrev under i forkant av intervjuene. Jeg tok også disse samtykkeerklæringer med til hvert enkelt intervju, slik at jeg kunne være sikker på at informantene hadde skrevet under før intervjuene startet. Ettersom første henvendelse var rettet mot barnevernleder og jeg ikke hadde vært i direkte kontakt med alle informantene før selve intervjuet, orienterte jeg også informantene om prosjektet før intervjuet startet. For å sikre at informantene var bevisst sin rett til å trekke seg fra prosjektet når som helst, orienterte jeg om dette i forkant av intervjuet, gjentok det da intervjuet var gjennomført og ga informantene kontaktinformasjon dersom de skulle ønske å trekke seg i etterkant av intervjuet.

Konfidensialitet er også et kriterium i de etiske retningslinjene. Kravet til konfidensialitet handler om at personlige opplysninger om personene det forskes på eller opplysninger som medfører mulighet for å avsløre informantens identitet, ikke skal offentliggjøres. Dersom slik informasjon offentliggjøres gjennom en studie, skal informanten ha samtykket til dette på forhånd og gjennom en skriftlig avtale (Kvale, 2008:68)(Johannessen, 2006:94). Hensikten med dette kriteriet er å hindre at forskeren bruker og formidler informasjon som kan skade informantene. Videre stilles det strenge krav til hvordan denne type forskningsmateriale skal anonymiseres før offentliggjøring og hvordan informasjon som gjør det mulig å identifisere informantene oppbevares og makuleres (NESH, punkt 14).

I kvalitative intervjuer er dette kriteriet spesielt viktig fordi forskeren som regel møter informanten ansikt til ansikt. Det blir følgelig viktig at informanten kan føle seg trygg på at den informasjonen han eller hun deler med forskeren, ikke kan føres tilbake og skade vedkommende i etterkant (Dalen, 2008:113). Som nevnt over ble dette studiet meldt til NSD. Her ble det redegjort for hvordan personlige opplysninger ville bli oppbevart i prosjektperioden, anonymisert før offentliggjøring samt makulert når oppgaven var ferdigskrevet, i tråd med kravet om konfidensialitet. For at informantene skulle føle seg trygge på at informasjonen de ga, ikke kunne spores tilbake til dem, ble det informert om hvordan jeg ville ivareta dette kriteriet både på telefon og brev i forkant av intervjuene i tillegg til at jeg gjentok det både før og etter intervjuene. Jeg opplevde også at dette var viktig for informantene, da flere av dem tok dette opp som et tema eller kommenterte det i forbindelse med at de røpet et personnavn eller stedsnavn. Saksbehandlere i barneverntjenesten er underlagt strenge regler for taushetsplikt og det virket som om mine informanter var seg svært bevisst dette. Særlig kan bruken av teknologiske hjelpemidler, som båndopptaker i dette tilfellet, føre til at informanten blir utrygg med tanke på konfidensialitet.

Et etisk dilemma som oppstod i dette studiet var å beskrive og drøfte ulike tiltak, uten at de lokale tiltakene ble gjenkjennelige og mulige å spore tilbake til. Dette løste jeg ved å utelate tiltakenes navn og konsentrere meg om å finne beskrivelser som beskrev tiltakene uten at utfører kommunen ble identifisert.

Et tredje og viktig etisk kriterium som er viktig å ta hensyn til er *konsekvenser*. Det er viktig at forskeren tenker igjennom hvilke konsekvenser studiet vil ha. Dette gjelder ikke minst om informantene eller gruppen som studeres kan ta skade av den forskningen som er tenkt gjennomført. Forskeren har ansvar for at ingen kommer til skade ved å delta (Kvale, 2001:69). Et eksempel kan være dersom informanten intervjues om en vanskelig oppvekst som vedkommende har fortrent over lang tid, og et dypdykk i disse minnene skaper søvnproblemer eller psykiske vansker i etterkant.

En informant kan også oppleve intervjusituasjonen som positiv, fordi forskeren er interessert og tar seg tid til å lytte. Det er imidlertid viktig at forskeren er bevisst på at informanten i en slik setting kan føle seg forført og angre på den informasjonen han eller hun har gitt fra seg (Kvale, 2008:69).

Det kan være vanskelig å vurdere konsekvensene i et forskningsprosjekt på forhånd. Det har derfor vært en trygghet at NSD har hatt dette med i vurderingen av dette prosjektet. I utgangspunktet vil en masteroppgave ikke få så mye oppmerksomhet som et forskningsprosjekt på et høyere nivå, og dette gjør at konsekvensene i forbindelse med et mastergradsprosjekt sjelden vil ha store konsekvenser. En kan imidlertid aldri vite, og det er derfor viktig å tenke nøye igjennom alle muligheter hva konsekvenser angår. I dette tilfellet kunne man ønske at prosjektet ble lest av de rette personene, som satte fokus på tematikken i de rette fora som igjen kunne påvirke til at feltet fikk den oppmerksomhet jeg mener at det fortjener, for eksempel mer forskning og tilføring av midler til kompetanseheving og tiltaksetablering.

Av negative konsekvenser, kan jeg vanskelig se for meg utfall av forskningsprosjektet som ville være skadelig for informantene, så lenge de etiske retningslinjene ble fulgt. Hvis en skulle tenke seg konsekvenser for en større gruppe, kunne man tenke seg at studiet kunne være et startskudd for en endring i ansvar og lovverk i saker hvor foreldre har store konflikter seg i mellom. Dersom slike endringer ville ført til at noen fikk mer ansvar eller muligheter mens andre fikk mindre, ville sannsynligvis deler av den store gruppen oppfatte dette som negativt og andre som positivt. Så lenge hensynet til barnets beste i slike saker alltid skal veie tungt, ville jeg i utgangspunktet ikke engste meg for studiets konsekvenser.

4.0 Analyse

I dette kapitlet vil sentrale funn i intervjuundersøkelsen presenteres, drøftes og diskuteres opp mot oppgavens teorigrunnlag.

Jeg har valgt meningstolkning som analytisk tilnærming til datamaterialet fra undersøkelsen (Kvale, 2008:133). Dette vil si at jeg ut fra prosjektets teoretiske perspektiver og undersøkelsens problemstilling og forskningsspørsmål, har hentet frem aktuelle meninger og refleksjoner hos informantene, strukturert det samlede innholdet i datamaterialet og tolket dette.

Mens noen av funnene ble trukket frem på bakgrunn av enigheten informantene imellom, ble andre funn trukket frem fordi informantenes uenigheter i seg selv var interessante. Jeg har også lagt vekt på informantenes refleksjoner omkring hvordan disse familiene bør ivaretas. I tillegg til hovedfunn i intervjuundersøkelsen, har jeg valgt å trekke ut et funn fra litteratursøket i forkant av intervjuene, som jeg opplever som sentralt og viktig i denne sammenheng.

Kvale (2008: 144) beskriver tre ulike tolkningskontekster som teksten kan vurderes i; *Selvforståelse*, kritisk forståelse basert på sunn fornuft og teoretisk forståelse. I den første konteksten, selvforståelse, forsøker forskeren å beskrive intervjupersonens meninger basert på dennes uttalelser i intervjuet. Tolkningen handler her om informantens selvforståelse. I den neste konteksten, *kritisk forståelse basert på sunn fornuft*, utdyper forskeren teksten med en bredere forståelsesramme av informantens meninger. Tolkningene kan være kritiske til meningene eller informanten. I den tredje konteksten, *teoretisk forståelse*, tolker forskeren uttalelsene opp mot en teoretisk ramme. Tolkningen går derfor her lengre enn den gjør i de andre to kontekstene. De tre ulike tolkningskontekstene fører til ulike tolkninger. Kontekstene kan opptre som mer ulike en nevnt over, men de kan også gå over i hverandre (Kvale, 2008:146). I denne fremstillingen vil alle tre tolkningskontekster benyttes.

4.1 Undersøkelsens hovedfunn

Hovedfunnene i denne undersøkelsen er:

- Saksbehandlerne er i kontakt med mange familier hvor foreldrene er i konflikt.

- Saksbehandlerne opplever det som utfordrende å foreta vurderinger av ansvar i forhold til familier hvor foreldre er i konflikt
- Saksbehandlerne opplever å ikke ha adekvate hjelpetiltak å møte foreldrekonflikter med.
- Saksbehandlerne opplever at det ikke er samsvar mellom hvordan samfunnet ivaretar barnet i foreldrekonflikter i dag og hvordan det burde være.

I tillegg til disse hovedfunnene, har jeg gjennom litteratursøk funnet at det finnes lite forskning og litteratur knyttet til foreldrekonflikter mellom foreldre innenfor barnevernkunnskapen. Jeg anser dette som et hovedfunn i tillegg til hovedfunnene i intervjuundersøkelsen.

Når så funnene fra en intervjuundersøkelse skal presenteres, finnes det også ulike måter å gjøre dette på. Fremstillingen vil imidlertid alltid være knyttet til hovedproblemstillingene som undersøkelsen bygger på og som skal belyses (Dalen, 2008:77). I denne studien er fremstillingen konkretisert til forskningsspørsmålene.

Jeg har her valgt *tematisering* som fremstillingsmetode. Det vil si at jeg har valgt å ta utgangspunkt i undersøkelsens hovedfunn når jeg her skal presentere funnene (Dalen, 2008:77). Under hvert hovedfunn vil også andre funn presenteres, i den grad de utdyper hovedfunnene. Hvert funn vil drøftes opp mot teori underveis, før jeg avslutter med en oppsummerende diskusjon.

Informantene var i stor grad opptatt av problemstillinger omkring foreldre som ikke bodde sammen. Analysen vil følgelig bære preg av dette.

4.2 Det går som en rød tråd hele tiden i alt vi holder på med

Med den kunnskapen vi i dag har blant annet om omfanget av skillsmisser og andre samlivsbrudd, er det rimelig å tenke at svært mange barn opplever konflikter mellom foreldre. I om lag 10 % av disse tilfellene kan en regne med at konfliktene er alvorlige (Kock, 2000) (Rød et al, 2008) (Helskog et al, 2007).

I tillegg vet vi at en rekke andre faktorer, som rus, psykiske lidelser og økonomiske vansker, kan føre til eller intensivere foreldrekonflikter. Dette gjelder ikke minst mellom samboende foreldre. Vi vet også noe om at altfor mange barn opplever å være vitne til vold i mellom foreldrene, og at mange foreldre velger å fortsette samlivet på tross av volden opprettholdes (Storberget et al, 2007). Killén (2008: 487) hevder, som

tidligere nevnt, at samlivsproblemer spiller en sentral rolle både som utløsende, forsterkende og opprettholdende faktor i omsorgssvikt relasjoner.

Det første jeg ønsket å finne ut når jeg skulle intervju informantene, var derfor om konflikter mellom foreldre i det hele tatt var et aktuelt tema innen barneverntjenestens hverdag. Det ble tidlig bekreftet i alle intervjuene at foreldrekonflikter er et problemområde som går igjen i barnevernets hverdag. Dette uavhengig av hvor i barneverntjenesten informantene var organisert.

En av informantene hevdet eksempelvis at dårlig samarbeid mellom foreldrene *”det kommer i en eller annen variant i nesten alle saker.”*. En annen sa: *”Ja, det er repeterende det altså”*. Og en tredje sa at *”Jeg vil tro at det er i overvekt av prosentandel i de sakene vi jobber med, uten at jeg...jeg klarer jo ikke å prosentangi det, men jeg tenker at det vel heller er sjelden at det er helt topp samarbeid mellom de her foreldrene”*.

Det fremgår også av materialet at disse sakene oftest handler om konflikter mellom foreldre som ikke bor sammen. En av informantene påpekte at det var vanskeligere å avdekke konflikter mellom samboende foreldre, og at disse i større grad var opptatt av å holde masken eller *”holde sammen”* mot barneverntjenesten.

Uttalelsene bygger på informantenes erfaringer og deres gjennomgang av saker. Informantene er samstemt når det gjelder opplevelsen av at omfanget er stort, dette også etter gjennomgangen av sakslistene. Informantene ble i starten av intervjuene bedt om kort å beskrive samarbeidet mellom foreldrene i alle sakene de arbeidet med på det daværende tidspunktet. Dette synliggjorde aktualiteten av foreldrekonflikter som problematikk gjennom konkrete eksempler.

Sett i lys av mangelen på forskning og teori omkring dette temaet innen barnevernlitteraturen, er det interessant å se at det oppleves som et så aktuelt og dominerende problemområde innen barnevernsarbeid. Dette er funn basert på en kvalitativ studie med begrenset utvalg, men dersom informantenes oppfatning av at foreldrekonflikter som sentralt problem er representativt, hvorfor er da fokuset på dette temaet så fraværende i barnevernforskningen og litteraturen?

4.2.1 Mange henvendelser og bekymringsmeldinger om foreldrekonflikter

Konflikter mellom foreldre er et tema som i stor grad går igjen i de henvendelsene og bekymringsmeldingene barneverntjenesten mottar. En informant sa at *”Vi snakker jo*

mye om familiekonfliktsaker. Vi får veldig mye meldinger på det". En annen informant, som var organisert i mottak, sa at *"Det går som en rød tråd hele tiden i alt vi holder på med"*.

En informant som hadde erfaring med barnevernsvakt, fortalte at 4 av 5-6 henvendelser omhandlet konflikter mellom foreldrene. Informanten illustrerte type henvendelser slik: *"De andre, det var telefoner om "ja, jeg har en sånn og sånn samboer eller eksmann eller kone eller sånn, som vil gjøre sånn og sånn mot ungene. Ungene skal på samvær der da og da, hva gjør jeg i forhold til sånn og sånn?"*".

Det var imidlertid også enighet blant informantene om at foreldrekonflikter var noe som ofte ble avdekket også i undersøkelsessaker og tiltakssaker.

4.2.2 Hvorfor er det så mange saker?

Det er mange mulige forklaringer på hvorfor dette er et gjentakende tema i barneverntjenesten. At informantene opplever omfanget av disse sakene som stort, kan for eksempel gjenspeile aktualiteten av dette problemet i samfunnet generelt. En av informantene mente at antall henvendelser og saker som omhandlet foreldrekonflikter øker: *"...det er vel litt sånn at dette her er en økende problematikk. At det er en økt andel av de sakene vi jobber med."* En måte å forklare dette på kan være at antall samlivsbruddsaker generelt har økt de siste tiår, dersom en ser bort i fra at antall samlivsbrudd har stoppet opp de siste tre år (SSB, 2009).

Kanskje kan det også fortelle oss noe om at foreldre og andre som er bekymret for barnets situasjon på grunn av konfliktnivået mellom foreldrene, ikke har andre å gå til enn barneverntjenesten. Eller at de går til barneverntjenesten fordi det oppfattes som rette instans for barn som lider. At Fylkesmannen nå har mistet vedtakskompetanse i saker hvor foreldre er uenige om foreldreansvar, barnefordeling og samvær, kan også tenkes å være en årsak (NOU,1998:17)(LOB § 55). Dersom en tenker at terskelen for å ta saken til retten er høy, kan dette ha ført til at foreldrene i første rekke velger å henvende seg til barneverntjenesten. En annen mulighet er at de psykologiske og økonomiske kostnader en prøving for domstolen medfører, kan være grunn nok i seg selv til å forsøke andre løsninger; her be om hjelp fra barneverntjenesten. På den annen side, var det sjelden at denne type saker ble brakt til Fylkesmannen for avgjørelse den gang Fylkesmannen hadde en slik vedtakskompetanse (NOU 1998:17).

En tydeliggjøring av barneverntjenestens ansvar og muligheter i saker hvor en er bekymret for barnet i forbindelse med samvær, blant annet gjennom Barne- og likestillingsdepartementets veileder (Q-1121B, 2006) kan også ha vært med på å bevisstgjøre publikum på muligheten til å be om råd, veiledning og bistand fra barneverntjenesten.

En av informantene pekte også på en ansvarsfraskrivelse blant nordmenn generelt: *"...jeg tenker jo at vi nordmenn har blitt altfor sånn at...nå snakker en bredt altså....men tenker lissom "nei, det må det offentlige fikse" "...alt skal vi fikse, alt".* Informanten peker på at dette også gjelder konflikter mellom foreldre. En kan ut fra dette tenke seg at noe av årsaken til at informantene opplever foreldrekonflikter som en aktuell og økende problemstilling, er at terskelen for å melde bekymring til barneverntjenesten eller be om bistand til å løse konflikter i allerede pågående undersøkelser eller tiltakssaker, er så lav fordi en i større grad enn tidligere forventer at samfunnet skal rydde opp. Samtidig kommer dette i konflikt med det den samme informanten sier om belastningen ved å være i kontakt med barneverntjenesten: *"Det er så belasta i seg selv for noen å være inn i noe barnevern"*.

Dersom en skal ta utgangspunkt i at foreldre og andre som er bekymret for barnet vil ha en høy terskel for å melde bekymring eller henvende seg til barneverntjenesten for råd og veiledning, blir det i utgangspunktet vanskelig å forklare økningen.

En kan derimot tenke at en bekymringsmelding i noen tilfeller kan brukes som et middel av den ene av foreldrene for å presse den andre til en løsning, eller som en hevn for å straffe den andre ved å påføre denne en belastning (Helskog og Lærum, 2007). Flere av informantene bekrefter en opplevelse av at foreldrene melder hverandre som straff. En av informantene forteller at det i slike tilfeller kan være vanskelig å vite hva som er hva: *"For det at vi får jo en del meldinger som hvor foreldrene på en måte melder hverandre og hvor det er veldig vanskelig å skille om dette her er reelt eller om det er et uttrykk for konflikt"*. Dette vil imidlertid være mest aktuelle i situasjoner hvor foreldrene ikke bor sammen, ettersom samboende foreldre samtidig ville ha påført seg selv den samme belastningen. Og kan derfor sees i sammenheng med økningen av samlivsbrudd.

Et annet tema som bringes frem av datamaterialet er samfunnets og medias fokus på skadevirkningene av alvorlige konflikter mellom foreldrene. Sammen med den økte kunnskapen vi i dag har om slike skadevirkninger, kan en tenke at både foreldre og andre som er bekymret for et barn har fått en lavere terskel for å melde bekymring.

Dette kan også ha ført til at barneverntjenesten er mer bevisst på viktigheten av å komme tidligere inn nå, enn tidligere.

I tillegg viser tall fra Statistisk Sentral Byrå at antall ansatte i barnevernet øker. Ved utgangen av 2008 var antall ansatte i barnevernet 3294, noe som er en økning med 3,5 % fra 2007 (SSB, 2009). Et økt antall ansatte i barnevernet vil både kunne føre til en lavere terskel for å åpne undersøkelser samt en lavere terskel for å iverksette hjelpetiltak. Dette kan stemme overens med andre tall fra Statistisk Sentral Byrå som viser en økning også i antall startede undersøkelser (økning med 11 % fra 2007 til 2008) og iverksatte tiltak (økning med 3,6 % fra 2007 til 2008) (SSB, 2009). En lavere terskel for igangsettelse av undersøkelse og iverksettelse av tiltak, kan ha medført at barneverntjenesten utvider rammene for hvilke typer problematikk den velger å gå inn i. Det er dermed en mulighet for at barneverntjenesten i større grad velger å gripe fatt i konfliktene mellom foreldre. Dette vil igjen kunne føre til en opplevelse av at denne type problematikk er mer dominerende i dag enn den har vært tidligere, samtidig som det også kan ha ført til at flere melder bekymring eller ber om bistand i konfliktsaker fordi en ser at barneverntjenesten i større grad tar tak i konfliktene.

Sannsynligvis er årsaken til at foreldrekonflikter er et aktuelt og gjennomgående tema innen barneverntjenesten sammensatt. En generell økning i samlivsbrudd de siste tiår, en økning av ansatte i barneverntjenesten og også en innsats fra det offentlige på bevisstgjøringen av barneverntjenestens ansvar i disse sakene, vil sammen utgjøre en stor sannsynlighet både for at sakene er mange og at problematikken er ”økende”.

4.2.3 Type konfliktsituasjoner

Informantene beskriver ulike konfliktsituasjoner. Konflikter i forbindelse med bosted og samvær, ble nevnt ved flere anledninger, og en informant sa at: *”Men sånn følelsen jeg sitter med er at der foreldrene ikke bor sammen, så tror jeg at vi i barneverntjenesten har befatning med flest saker der de jobber dårlig sammen”*.

En av informantene forklarte at hun og kollegaene ofte ble både frustrerte, sinte og oppgitte over foreldrenes holdninger og kom med et eksempel hvor en mor hadde sagt at det var uaktuelt for henne å besøke sin sekstenårige datter på sykehuset, fordi det var hennes frihelg. Datteren var innlagt på grunn av en overdose tabletter og selvskading. Selv om dette var et særlig alvorlig eksempel, er det ikke uvanlig at fraskilte foreldre krangler om samværsordninger (Helskog og Lærum, 2007:135). Flere av informantene kom med eksempler på saker med slike samværskonflikter.

Andre ganger kunne de kjenne på hvor trist situasjonen kunne være for foreldre som forsøkte å få til et godt samarbeid med den andre av foreldrene, men som bare møtte motstand. Informanten sa videre at *"det er jo mange som samarbeider flott. Det er bare det at de ser ikke vi. I hvert fall veldig få av dem. Også er det, fordi det er mangel på samarbeid på alle områder altså og alt. Og barnet glemmer de."*

En annen informant forteller om saker hvor barneverntjenesten opplever at barnet blir brukt i konflikten: *".....han har slitt med en voldsom lojalitetskonflikt mellom foreldrene". "De bruker nok litt ja, bruker ham. Og far har på en måte foreslått flere ganger at han skal flytte til ham. Så har mor lagt valget hos gutten, ikke sant, og han klarer jo ikke ta det valget. Så han blir stående der"*. Kock (i Helskog og Lærum, 2007:141) understreker nettopp viktigheten av at barn skal høres, men ikke ta avgjørelser.

En annen informant bekrefter at dette er en gjentakende problematikk: *"Ja, enten problemer i samværshjemmet eller så store problemer mellom mor og far hver gang ungene skal leveres og...mistro og mistillit og anklager og lojalitets...altså at man bruker ungene i den krigen mot eksen, ikke sant. Gud, jeg synes jeg ser mye av det"*.

Konfliktsaker hvor rus, psykiske lidelser og vold var sentrale elementer ble nevnt ved flere anledninger. Informantenes oppfattelse av at dette er problemer som lett kan føre til konflikter, både hos samboende foreldre og foreldre som ikke bor sammen, bekreftes i forskningen og litteraturen som er presentert tidligere (Killén, 2008). I de tilfeller hvor foreldrene ikke bor sammen, fremkommer det av materialet at foreldrenes bekymringer spesielt i forbindelse med samvær, er sentrale. I de tilfeller hvor foreldrene bor sammen, opplever informantene at det er vanskelig å avdekke problemet fordi foreldrene klarer å samarbeide om å danne en felles front for å "bevare" hemmeligheten. Konflikten, som er en del av den skjulte problematikken, oppleves lettere å avdekke med en mer systematisk kartlegging. Her nevnes utredningsverktøyet til Kvælle (2007).

Bildet informantene tegner av sakene, vitner om et bredt spekter hva alvorlighetsgrad angår. En av informantene sa at *"Også er det jo ikke alle av de saker hvor konfliktnivået er så stort, så høyt, så kraftig, så alvorlig at barnet blir alvorlig skadelidende. Det er vel flest hvor man..altså hvor man tenker at det her er for dårlig, men det er ikke så ille at en kan begynne å snakke om at ungene ikke skal bo der eller at en vil anbefale å ikke*

ha samvær..altså. For det skal tross alt noe til. Men i de sakene hvor det er veldig alvorlig...altså vi har så mange av de...det er ille, synes jeg”.

Flere av informantene bekreftet denne opplevelsen av at konfliktene ofte er svært alvorlig, og ved flere anledninger ble det vist til eksempler med voldsproblematikk.

4.2.4 Hvordan tematiseres foreldrekonfliktene?

Det er enighet blant informantene om at foreldrekonflikter er et problem som tematiseres innad i barneverntjenesten, men graden av tematisering var det noe uenighet om blant informantene ved begge barneverntjenestene. Mens noen hevder at dette er noe det snakkes mye om, mener andre at det tematiseres i liten grad.

En av informantene mener at et økt fokus i samfunn og media generelt også avspeiles innad i barneverntjenesten, ved at alle blir tvunget til å sette et visst fokus på det. Informanten mener at tematiseringen har økt, dersom en sammenligner med grad av tematisering tidligere. Informanten sier videre om tematisering av foreldre konflikter i forbindelse med saksarbeidet at: *”Jeg har en opplevelse av at vi har blitt litt flinkere til det da, men jeg kan ikke si at det er sånn at en alltid gjør det”.*

Tematisering av foreldrekonflikter ved de to barneverntjenestene skjer i hovedsak i forbindelse med meldingsavklaring eller diskusjoner omkring konkrete saker. En av informantene som forteller at foreldrekonflikter og foreldresamarbeid er noe barneverntjenesten har snakket mye om sier videre om tematiseringen at: *”Ja, det går nok mye på det der med å skille på hva som er barnevernsak og hva som ikke er barnevernsak i disse konfliktsituasjonene”.* En annen informant viser hvordan foreldrekonflikter tematiseres i forbindelse med konkrete saker: *”...det er jo veldig mange enslige forsørgere innenfor barnevernet og da er det jo, i veldig mange av tilfellene, et samlivsbrudd rundt det og det er mekling og andre ting som har vært...”* og *”...Så er det sånn at det er en god del tilfeller hvor barna blir brukt, blant annet av mor for å styre far. Altså som et maktmiddel...”.*

Selv om det er en klar oppfatning om at foreldrekonflikter er fremtredende i det daglige arbeidet, tyder materialet på at dette ikke er noe det arbeides systematisk med. Temaet tas eksempelvis ikke opp som et separat tema ved faglige personalmøter eller ved felles interne møter hvor en bestemmer vurderingskriterier og fremgangsmåter i saker hvor dette er en aktuell problematikk. Det er en gjentagende oppfatning at interessen og

tematiseringen for foreldrekonflikter som tema er avhengig av hvilken saksbehandler en spør.

Flere av informantene fortalte at de var spesielt opptatt av denne problematikken og en av informantene hadde også fulgt kurs i regi av Modum Bad. Flere av informantene sa at det ofte var de som fikk denne typen saker, når sakene skulle fordeles. Om dette skyldes informantenes interesse for denne type problematikk, eller om det opplevdes slik av informantene fordi de lettere identifiserte og deretter valgte å gå inn i nettopp denne problematikken, vites imidlertid ikke.

Under intervjuene ble informantene bedt om å kort gjøre rede for samarbeidet mellom foreldrene i de sakene de arbeidet med på daværende tidspunkt. Det fremgikk imidlertid av materialet at ikke alle hadde reflektert over temaets omfang blant egne saker, selv om de alle har en oppfattelse av at konflikter mellom foreldre er et tema som i stor grad går igjen i barneverntjenestens arbeid. En informant sa for eksempel *”Jeg ser at det er veldig få velfungerende familier her. Det går igjen veldig mye, det ser jeg jo når vi går igjennom dem på den måten”*. Kanskje kan dette vitne om at barneverntjenesten i hovedsak konsentrerer seg om andre problemstillinger i en sak eller ser utfordringene som en helhet uten å tenke dem separat, og at det sjelden kun er foreldrekonflikter som utgjør sakenes utfordring. Det kan også være at refleksjoner omkring foreldrekonflikter i hovedsak er knyttet til henvendelser og bekymringsmeldinger, hvor konfliktene blir mer sentrale fordi man da ofte ikke kjenner så mange andre utfordringer ved saken enda.

4.3 Fingrene av fatet? Vurdering av barneverntjenestens ansvar og rolle i foreldrekonflikter

Sentralt i undersøkelsen er at informantene opplever at ansvarsforholdene i disse sakene er uklare. Dette gjelder i hovedsak ved vurdering av bekymringsmeldinger og vurderinger knyttet til undersøkelser i saker hvor foreldrene ikke bor sammen. Informantene har ulike oppfatninger omkring flere aktuelle problemstillinger rundt dette temaet.

4.3.1 Forvirring og frustrasjon omkring lovverket

Det var tydelig at informantene opplever forvirring og frustrasjon omkring lovverk og praksis, og at dagens praksis ikke er tilfredsstillende. Informantene oppfatter lovverket

som utydelig og vanskelig å forholde seg til i mange saker. En av informantene forklarte: ”...dette er jo Lov om barn og foreldre, men samtidig så er det jo en veldig hårfin grense på når er det Lov om barn og foreldre, når blir det barnevern? For det er klart at ungene blir jo utslitt av det...”. Den hårfine grensen som informanten beskriver, kom også frem i intervjuet av en annen informant omkring vurdering av bekymringsmeldinger: ”For vi diskuterer jo ofte for meldingene, vi ser jo veldig fort i veldig mange meldinger at de handl...at de er ikke barnevernsak. Altså det er altså rett og slett en bekymring i forhold til barn kanskje, men ikke nødvendigvis, men mest i forhold til...mest en beskrivelse av foreldre som ikke samarbeider”.

Det kan synes som om forvirringen særlig gjorde seg gjeldende i de saker som omhandlet barn av fraskilte foreldre og hvor konfliktene hadde utgangspunkt i samvær og bosted for barnet. Slike konflikter kan avgjøres i rettssystemet dersom foreldrene ikke kommer til enighet hos mekler (Barneloven § 56). Momentet som så ut til å skape forvirring var de tilfeller hvor en på grunn av konfliktene var bekymret for barnet.

Det fremkommer at informantene var uenige om hvordan en skal forholde seg til lovverket i disse tilfellene. Mens noen av informantene var klare på at dette var en tematikk barneverntjenesten skulle holde seg unna, ga andre uttrykk for en forvirring på bakgrunn av det de oppfattet som motstridende regler og plikter i lovverket. Det de oppfattet som motstridende var barneverntjenestens plikt til å gripe inn når det er grunn til å være bekymret for barnet jf. Barnevernloven og Barnekonvensjonen, samtidig som årsaken til bekymringen er konflikter som omfattes av Lov om barn og foreldre og som kan løses ved å fremme saken for domstolen etter fremlagt meklingsattest (BVL)(LOB).

Denne forvirringen stemmer overens med barneombudets erfaringer som ble beskrevet i et innspill til Barne- og likestillingsdepartementet i 2006 (Barneombudet, 2006).

Høstmælingen et al. (2008:142) bekrefter også at det lenge har vært hevdet at barneverntjenesten ikke kan gripe inn i foreldrekonflikter eller omsorgssvikt som skjer i barnets samværshjem. Dette på tross av økt kunnskap om at mange barn lider under sterke og vedvarende konflikter, som kan ha betydelige og varige skader for barnet.

Informantene viser til flere eksempler hvor de oppfatter at dette strider i mot barnevernlovens plikt til å gripe inn når det er fare for barnets helse og utvikling og ikke minst barnevernlovens prinsipp om å gi barnet rett hjelp til rett tid. En av informantene

som beskrev flere slike saker og uttrykte sin frustrasjon over hvor feil det kan bli om barneverntjenesten lar være å gripe inn: *”Men jeg kan altså bli så rasende. Fordi at når vi begynner å nøste i historien...”* *”Jammen i all verdens land, det er jo ikke det minste rart at den ungdommen har blitt som den har blitt. Den har jo levd i andre verdenskrigstilstander siden den var to år kanskje.”*.

Flere av informantene illustrerte imidlertid saker hvor de oppfattet et dilemma mellom barneloven og barnevernloven. En av informantene sa under gjennomgangen av en sak at: *”Og der har vi involvert oss i samtaler med foreldrene, uten at det har blitt barnevern av det. Og det er typisk en sånn sak. Altså vi er ikke bekymret for omsorgen hos mor, ikke sant. Sånn at, nå er vi inne på det som jeg egentlig ville snakke om. At dette er typisk en sånn sak som barneverntjenesten avviser. Dette er Lov om barn og foreldre. Nei mor...det er mors ansvar at ungene er ivaretatt når de er hos far. Hvis ikke mor er sikker på det, da er det hennes ansvar, da må hun enten la vær å sende dem eller hun må skaffe en advokat eller hun må trekke far til en mekling på familiekontoret eller.....litt sånn gjør hva du vil, men ikke... Det er ikke Lov om barnevern. Og det er det jo heller ikke sånn juridisk sett, fordi vi er ikke bekymret for omsorgen. Men jeg blir så bekymret for de ungene...”*.

Den samme informanten sa at barneverntjenesten var pålagt å holde seg unna konfliktsaker, men mente det likevel var barneverntjenestens plikt å ivareta barnets behov i disse sakene, ikke minst som del av et forebyggende arbeid: *”Og for noen år siden, fikk vi et pålegg fra Fylkesmannen at de sakene som var Lov om barn og foreldre ”Hold fingrene fra fatet. Det skal ikke barneverntjenesten beskjeftige seg med”.* Og da var det noen år, hvor det ble helt sånn.... Altså hvor...man skulle ikke...altså det ble avvist på døren, ikke sant. Også har vi jo sett noen groteske eksempler at det i all høyeste grad er barnevern. Altså ungene får jo all verdens symptomer og klarer ikke tilværelsen i det hele tatt. Skole og de får ADHD og de skulker og de blir kriminelle og.... Altså det er jo så mye krigføring ungene blir offer for” . Det var også andre informanter som påpekte dette dilemmaet: *”Kanskje vi skulle brukt litt mer tyngde på dem rett og slett, for det at man ser jo at det går ut over ungene og at det blir barnevern etter hvert...”*.

En av informantene som var tydelig på at konflikter mellom foreldre ikke var barneverntjenestens ansvarsområde uttrykte sin oppfatning som følger: *”I*

utgangspunktet så er det jo nå familiekontorene som har den oppgaven. Det er jo ikke noen andre. Det er ikke sånn at barneverntjenesten har veiledningsplikt i forhold til konflikter mellom mor og far. Det er ikke bare det at vi ikke har veiledningsplikt, vi har egentlig ikke noe med det rett og slett. Det er like viktig å tenke, for det har jo også vært en del av det at barneverntjenesten har tullet mye med de sakene. Og laget samværsavtaler og holdt på. Og det er ikke helt bra". Videre sier den samme informanten at: Ja, for det ligger ikke i barnevernets mandater altså. Jeg kan i alle fall ikke se det noe sted. Og det tenker jeg at det skal man være ganske klar over. Det er ikke bare det at vi ikke har en plikt, men vi har pokkeren ikke noe med det heller. Men likevel så gjør vi det jo. Gir råd og veiledning her (i mottak) for eksempel".

Uenighetene er i hovedsak konsentrert omkring hvordan lovverket skal tolkes og hvor ansvaret burde ligge for at familiene skal få et best mulig tilbud. Dette utdypes senere i kapitlet.

Lovverk omkring barn forutsetter bruk av skjønn. Dette er naturlig ettersom det skal passe for utallige ulike situasjoner. En kan imidlertid sette spørsmålstegn ved om lovverket burde vært tydeligere når det kommer til denne typen saker. Skivenes (2002:183) påpeker at kritikerne av barnevernloven kritiserer mangelen på handlingsanvisning for praktikerne og reiser tvil om loven tar tilstrekkelig hensyn til barnets beste.

Retningslinjene Q-0973 (Midlertidige og foreløpige vedtak i akuttsituasjoner) og retningslinjene Q-0982 (Hjelpetiltak – barnevernloven § 4-4) samt veileder Q-1121 B (Veileder om barnevernets rolle ved mistanke om overgrep under samvær), gir alle noen handlingsanvisninger knyttet til aktuelle dilemmaer i denne sammenheng. Likevel kan det med utgangspunkt i det foreliggende datamaterialet, være rimelig å stille spørsmål ved om det er behov for en egen utredning og en egen veileder omkring ansvar og grenseovergangene mellom de to lovverkene.

Undersøkelsen viser en usikkerhet blant saksbehandlerne når det kommer til hva som er riktige juridiske vurderinger. På bakgrunn av den usikkerheten som fremkommer av datamaterialet og med utgangspunkt i veileder Q – 1121 B, kan en også stille spørsmålstegn ved om saksbehandlere i barneverntjenesten har god nok oversikt over de handlingsanvisninger som her foreligger. Lovverk i dag justeres og oppdateres i et

tempo som ikke alltid gjør det enkelt å få oversikt på et så sammensatt felt som barnevernet representerer.

Poenget mitt er imidlertid ikke at saksbehandlerne mangler slik oversikt, fordi det ikke foreligger noen beskrivelser fra den enkelte av hvor de opplever at grensen for barneverntjenestens ansvar går.

4.3.2 Det er så personavhengig

Et funn som står sentralt i denne undersøkelsen er informantenes opplevelse av at både vurderingen av bekymringsmeldinger og valg av metoder og tiltak i arbeidet med saker hvor foreldrekonflikter er en del av problematikken, var avhengig av den enkelte saksbehandler.

En informant beskrev en konkret bekymringsmelding som en kollega hadde valgt å undersøke videre og sa følgende: *”Det handler om mor og far, men som også...du ser jo inni her...som en hver barnevernarbeider, så vil du tenke at ”nei, men dette her er jo ikke bra for barn”. Det er jo ikke det. Det er ikke tvil om det. Men det er ikke barnevern i mitt hode. I den saken, hvis jeg hadde vært alene i den saken, nå er jeg gudskjelov ikke det, ville jeg ha henlagt helt klart....Utenfor barnevernlovens område. Så ville jeg kanskje ha tatt en telefon til mor...eller unnskyld, ikke til mor...til de som hadde meldt. Og sagt at jeg ville oppfordret mor til å ta kontakt med mottak, kanskje bare få noe råd og veiledning. Eller tatt kontakt med familiekontoret eller hva hun måtte gjøre. Poenget var at den saken...den meldingen ble satt i undersøkelse”.*

Som vi skal se senere kan også valg av metoder og tiltak i arbeidet med disse familiene være avhengig av person. Nordstoga (2003) viser imidlertid at den personlige makten hos saksbehandlerne utsettes for mange påvirkninger på veien mot en bestemmelse. Det offentlige tankesettet og tankesettet blant kolleger er med på å styre de bestemmelser saksbehandleren skal ta. Men også faktorer som den enkelte saksbehandlers egne erfaringer vil påvirke.

Dette bekreftes av informantene i intervjuene. Faktorer som egen arbeidserfaring og egen faglig kompetanse ble her trukket frem. I tillegg hevdet en av informantene at saksbehandlernes vurderinger også kunne påvirkes av forhåndskjennskap til den

aktuelle familien, for eksempel ved at de da kunne tenke at det ikke ville nytte å sette inn tiltak uansett. I et tilfelle som det sistnevnte, kan en tenke at personavhengigheten kan virke negativt fordi barnets behov for hjelp overses. I andre eksempler som fremkommer av materialet, kan personavhengigheten virke positivt. Et eksempel på dette ble gitt av en informant som hevdet at hennes terapeutiske erfaring, gjorde at hun valgte å arbeide med å løse konfliktene mellom foreldrene og få disse til å forstå konfliktenes påvirkning på barnet. Dette i saker som hun mente andre ville velge å henlegge eller overse konfliktproblematikken.

I tillegg til en skjønnsvurdering av den enkelte bekymringsmelding, ble det også hevdet av flere av informantene at hvordan bekymringsmeldingen var skrevet og hvem den var skrevet av kunne ha betydning for om barneverntjenesten valgte å undersøke bekymringsmeldingen nærmere. En informant sa blant annet at: *”...og det er jo litt ille, men noen ganger så har jeg tenkt at det kommer helt an på hvordan den meldingen er skrevet. For hvis den som har skrevet meldingen skjønner noe av dette systemet, så vil de være større i stand til å få den barneverntjenesten til å jobbe med den saken”* og *”...og det kommer jo også an på hvor disse bekymringene kommer fra. Ikke sant?”*.

En annen informant fortalte om en tiltakssak hvor det var byttet saksbehandler fordi foreldrene hadde så dårlig forhold til den andre, fordi denne hadde vært så opptatt av å få foreldrene til å bli venner.

4.3.3 Undersøkelse

Begge kommuner arbeider aktivt med å få systematisert sine undersøkelser. Øyvind Kvellos (2008) utredningsverktøy for undersøkelse nevnes ved begge barneverntjenestene som en metode en ønsker å implementere.

Kvellos verktøy beskrives imidlertid som svært omfattende, og flere av informantene forteller at de har valgt å benytte seg av elementer av metoden. En av informantene forteller at familieatmosfæren er noe en har valgt å systematisere mer, gjennom å bruke mer tid på å observere familien under hjemmebesøk.

Selv om flere av informantene sier at de ikke alltid er like bevisste på å bringe samarbeidet mellom foreldrene opp som et tema i undersøkelsesfasen, er dette et tema som likevel ofte dukker opp, gjerne etter initiativ fra foreldrene. En av informantene

forteller at barneverntjenesten er bevisst på å gjøre undersøkelsene så skånsomme som mulig, men at en raskt ser hvor store konfliktene er.

Kvello (2007:32) har utviklet en sjekklister for sentrale risiko- og beskyttelsesfaktorer knyttet til barn, unge og deres oppvekstmiljø. Denne er blant annet ment å bidra til en bred kartlegging av både risikofaktorer og beskyttelsesfaktorer i barnets omsorgssituasjon. Kroniske og alvorlige familiekonflikter står her listet opp som en risikofaktor. Sammen med kartleggingsverktøyet Kvello (2007) introduserer, er det nærliggende å tenke at en implementering av dette verktøyet vil føre til et større fokus nettopp på foreldrekonflikter. Noe som ser ut til å bli bekreftet i det foreliggende datamaterialet fra intervjuundersøkelsen.

4.4 Adekvate tiltak i foreldrekonfliktsaker

I henhold til Lov om barneverntjenester § 4-4 heter det at:

”Barneverntjenesten skal bidra til å gi det enkelte barn gode levekår og utviklingsmuligheter ved råd, veiledning og hjelpetiltak.

Barneverntjenesten skal, når barnet på grunn av forholdene i hjemmet eller av andre grunner har særlig behov for det, sørge for å sette i verk hjelpetiltak for barnet og familien...”

Formålet med barneverntjenestens hjelpetiltak er først og fremst å styre foreldrenes omsorgskompetanse og dermed bedre barnets omsorgssituasjon. Når det skal foretas valg av hjelpetiltak, skal barnets behov legges til grunn.

4.4.1 Adekvate barneverntiltak

Bunkholdt og Sandbæk (2008:196) viser til at barnevernets tiltaksaspekt har vært ansett som begrenset. Særlig pekes det på mangelen på tiltak som er rettet mot å bedre foreldrenes omsorgskompetanse og å se familiens omsorgssituasjon under ett. Videre vurderer Bunkholdt og Sandbæk (2008:197) at det har skjedd en positiv endring på dette området. Det hevdes blant annet at barnevernet har blitt mer kreative i forhold til å utvikle tiltak som kan styrke relasjonene og ressursene i familien

Denne vurderingen støttes imidlertid ikke av datamaterialet fra denne undersøkelsen, når det kommer til tiltak å møte konflikter mellom foreldre med. Av de tiltak som nevnes, er det få som er adekvate i forhold til å løse fastlåste og alvorlige konflikter. Dette understrekes av to av informantene når de peker på behovet for å skreddersy tiltak i større grad.

Bunkholdt og Sandbæk (2008:197) hevder at mange av dagens hjelpetiltak har et sterkt familiefokus. Informantenes oppramsing og beskrivelser av tilgjengelige tiltak kan stemme overens med en slik påstand. Problemet ligger imidlertid i at tiltakene ofte krever at foreldrene selv innser et behov for endring, ikke bare hos sin partner eller ekspartner, men også hos seg selv. Det fremkommer videre av materialet at foreldrene i disse sakene ikke besitter en slik innsikt, og at tiltakene derfor ofte enten avviser klientene eller at de ikke har noen effekt. En informant uttrykker fortvilelse over avvisningen i slike saker: *"Også er det ingen som vil noe, og så faller det igjennom. Jeg tror...og det er klart at det vil alltid være saker hvor kanskje man sliter med å få gjort noe, men jeg tror at vi kunne fått gjort mer hvis vi var flinkere til å skreddersy"*. Informanten bekrefter samtidig behovet for å skreddersy tiltak i disse familiene, dersom en skal få gjort noe med konfliktene.

Det fremgår av undersøkelsens materiale at MST er et tiltak som kan ha en positiv effekt i slike saker, selv om det er verdt å merke at også dette tiltaket er knyttet til en rekke kriterier hvorav konflikter mellom foreldre ikke er representert. Det som beskrives som suksessfaktoren ved MST er terapeutenes intense arbeid med familiens problematikk som helhet og terapeutenes tilgjengelighet. En av informantene mener at nøkkelen til suksess i foreldrekonfliktsaker ligger nettopp i dette: *"Men jeg tenker nok det at hvis vi skal...på sikt..eh..ha suksess med å jobbe...altså jobbe langvarig med en familie...eh..hvor det er rot i konfliktspennet mellom mor og far, så må vi faktisk i noen grad faktisk kanskje jobbe mer inn i familie. Vi må ha folk som jobber permanent inn i familiene. Nå snakker jeg ikke om det å gå på besøk en time hver dag altså..."*.

Mange av "tiltakene" som nevnes er andre instansers eller kommunale tiltak utenfor barneverntjenesten, som Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk og ulike type lavterskeltilbud som kommunale Familiesentere. Noe som kan vitne om at ingen hjelpetiltak treffer midt i blinken i forhold til utfordringene i disse familiene.

Noen tar saken i egne hender og jobber med å løse konfliktene i råd- og veiledningssamtaler, for eksempel ved å lage samværsavtaler sammen med foreldrene: ”Noen ganger så har jeg laget spilleregler for hvordan de skal forholde seg til hverandre rett og slett. Eller ikke forholde seg til hverandre”. Men heller ikke dette er noe som nødvendigvis viser langvarige endringer: ”Det er...altså det varer...det fungerer en stund tenker jeg, til det skjer ting som gjør at fokuset blir flyttet igjen”. ”Det kan i alle fall hjelpe i forhold til å få fokus på at det faktisk er for ungenes skyld at man skal la være å...eller slutte å....involvere de så mye i konflikten”.

Andre mener at det blir feil når barneverntjenesten utfører meklingsarbeid ved å lage samværsavtaler.

En av informantene understreker viktigheten av å ha adekvate tiltak å sette inn, og mener at råd og veiledning som tiltak er lite verdt, slik det gjennomføres i dag: ”Ja, jeg er veldig opptatt av at vi skal ha et tiltak. De der råd og veiledningsvedtakene herfra, de synes jeg ikke er verdt noen ting altså. Nei, jeg synes ikke det. Og det har blitt tatt opp som et problem her og, det har nesten blitt sånn...hva er det de kalte det i sin tid...skovedtak”.

Mens noen mener at barneverntjenesten mangler både metoder, veiledning og kompetanse for å kunne håndtere disse sakene. Mener andre at barneverntjenesten har nok av kompetanse, men at det er mangel på ressurser som begrenser de gode intervensjonene.

Det fremkommer av undersøkelsen at det råder en opplevelse av å komme til kort i disse sakene. En informant uttrykker dette slik: ”Vi får ikke gjort noe. Det er veldig...jeg opplever at det er veldig sjelden vi greier å gjøre noe med konfliktene mellom mor og far”. ”Jeg kan ikke si at jeg har noen suksesshistorie på det. Nei.”.

Kristofersen (2006 i Bunkholdt og Sandbæk, 2008:197) viser til at det eksisterer lite forskningsbasert kunnskap om virkningene av de ulike tiltaksformene som benyttes i barnevernet. Denne usikkerheten omkring kvaliteten av de ulike hjelpetiltakene, kan synes å speiles i denne undersøkelsens datamateriale.

At barneverntjenesten ikke opplever å ha adekvate hjelpetiltak å møte foreldrekonflikter som problematikk med, kan også være en grunn til at noen av informantene er skeptiske til å gå inn i denne typen saker. Samvittighetsaspektet er gjennomgående; dersom en sier ja til å gripe inn i en familie, må en også ha adekvate tiltak å tilby.

Det er gjentakende både i vurdering av ansvar i disse sakene samt valg av tiltak, at informantene nevner familievernkontorene.

4.4.2 Samarbeid med familievernkontor

Bunkholdt og Sandbæk (2008:155) peker på *at barn og unge ikke lever sine liv innenfor sektorgrensene*. Mange har behov for hjelp også fra andre instanser. Barnevernloven understreker at barneverntjenesten skal samarbeide med andre sektorer, forvaltningsnivå og frivillige organisasjoner når dette er nødvendig for å utføre oppgavene de er pålagt. Dette gjelder i enkelttilfeller, men også for å utføre andre mer overgripende lovpålagte oppgaver som for eksempel forebygging (Gjertsen, 2007:105). I forhold til foreldrekonflikter, vil det være naturlig å tenke samarbeid med familievernet, både i forhold til enkeltsaker og i et forebyggende perspektiv.

Familievernet er et offentlig og gratis lavterskeltilbud til par, familier og enkeltpersoner. Alle som ønsker det kan henvende seg til et familievernkontor. Kontorene gir tilbud om terapi, rådgivning og veiledning når det er vansker, konflikter eller kriser i familien (www.bufetat.no).

Informantene har ulike erfaringer når det kommer til samarbeidet med familierådgivningskontoret. Det kan virke som det her er noe ulik praksis i de to kommunene. Mens informantene i den ene kommunen gir uttrykk for at det er lite samarbeid, forteller informantene i den andre kommunen at de har en lav terskel for å ta en telefon. Det bekreftes imidlertid også i sistnevnte kommune at man ikke har fått til et fast og systematisk samarbeid.

En informant i den første kommunen sier for eksempel: ”Jeg sier ikke at vi har dårlig samarbeid, men vi har ikke noe samarbeid”. En annen informant i samme kommune forteller at: ”Jeg synes det alltid blir en sånn evig snakk...også kommer de noen ganger hit på personalmøter og ”vi må samarbeide mer” og... Jeg vet ikke jeg, jeg synes det

blir mye snakk. Ja. Og jeg opplever veldig lite...ja, det er ikke mye, men jeg har hatt samarbeid med dem altså, det har jeg”.

En av informantene i den andre kommunen forteller at de ofte henviser foreldre til familievernkontoret, men undrer seg over at familievernkontoret sjelden kontakter barneverntjenesten: *”Det er sjelden vi får meldinger fra familiekontoret, det er meget sjelden. Det er jo rart synes jeg. De sitter der med mor og far som er i krig, så...tre barn, to barn, et barn som står der midt i krigføringen, også melder de ikke til oss. Det synes jeg altså er så rart. Men det er ikke lov om barneverntjenester...nødvendigvis. Men jeg synes nesten det burde være automatikk. Jeg synes neste det skulle ha vært sånn. Altså akkurat som det er pålagt å gå til mekling når du skal skille deg, så burde det nesten vært pålagt å ha kontakt med et eller annet barneverntjenesteorgan og. Noen som skulle være advokat for ungene”.*

Noen av informantene i denne kommunen forteller at de i noen tilfeller også samarbeider ved å bli med foreldrene på første møte og eventuelt avtale at familierådgivningskontoret gir tilbakemelding dersom foreldrene slutter å komme til samtale.

Det er likevel samtlige informanter i begge kommuner sin opplevelse at familierådgivningskontoret er et tiltak som i hovedsak har suksess først når foreldrene selv ønsker hjelp til å løse konfliktene.

Flere av informantene er kritiske til den frivilligheten som må til før familierådgivningskontoret tar arbeidet med konfliktene, og stiller spørsmål ved ivaretagelsen av barnet når foreldrene ikke vil ha hjelp. Det påpekes at familievernkontorene heller ikke viser faglig autoritet og at dette kunne vært en fordel i de saker hvor foreldrekonfliktene er store. En informant forteller at: *Folk opplever litt sånn å bli dilla med”.* Og en annen sier at: *”De er kanskje litt naive når de går inn i samtale med foreldrene”.*

Det påpekes også av flere informanter at det er et problem for disse familiene at familievernkontorene opererer med lange ventelister. Og en av informantene mener at det innen familievernkontorene er behov for ressursøkning på flere områder: *”Nei, jeg tenker jo at hvis det var noe en skulle styrket i forbindelse med dette konflikter mellom*

foreldre, så er det kanskje familievernkontorene. De kunne jo faktisk ha trengt å være tillagt noen flere ressurser. For det er jo problematisk hvis de opererer med ventelister på tre-fire måneder og folk står midt i en konflikt, så ikke sant... Vi må snu på helen og agere når det er noe akutt. Skulle vel nesten ønske i noen tilfeller at den slags type institusjoner også kunne gjøre det. Nå kan de vel i en liten grad gjøre det hvis det er helt helt...eh...de strekker seg nok langt de og, men normalt er det jo en del ventetid”.

Selv om informantene i den ene kommunen opplever et hyppigere samarbeid med familievernkontoret enn informantene i den andre kommunen, kan det synes som om begge kommuner har liten tro på at familievernkontorene kan få til et endringsarbeid i familiene. Dette kan kanskje henge sammen med at barneverntjenesten oftest er i kontakt med familier hvor konfliktene i utgangspunktet er alvorlige og fastlåste. Det er naturlig at dette påvirker graden av henvisninger og samarbeid i begge kommuner, selv om samarbeidet kan synes etablert i en større grad i den ene av kommunene. Dersom familievernkontorene har en tilsvarende tanke om barneverntjenesten eller tenker at terskelen for å melde en bekymring til barneverntjenesten bør være svært høy, vil dette også hindre familievernkontoret i å ta initiativ til å forbedre samarbeidsrutinene.

Det kan imidlertid synes som om både tanken om å få til et mer strukturert og jevnlig samarbeid og tanken om å utnytte hverandres kompetanse er noe begge instanser i utgangspunktet er positive til, men at en travel hverdag er med på å hindre samarbeidet fra å bli en realitet. Veien fra ord til handling eller teori til praksis er ikke alltid kort.

4.4.3 Forebygging

Informanten mener at satsingen på forebygging både i barneverntjenesten og i samfunnet generelt på langt nær er god nok: *”Jeg synes at...altså lovverkene og unnfallenhet, fordi vi kunne bruke våre lovverk..nå mener jeg ikke bare barneverntjenesten, men altså de andres...de andre yrkesgruppenes lovverk. Vi kunne helt sikkert bruke våre lovverk til å føre dette igjennom, hvis vi ville og turde. Men vi er unnfallende, for feige. Og det går ut over de ungene. Også hylar og skriker de om vold i gata og politi og fengsel og.... Jeg synes det er helt misforstått”.*

Det fremkommer videre av datamaterialet at flere av informantene trosser det de opplever som handlingsanvisninger om å ”holde fingrene av fatet” i sakene de arbeider med, fordi de samtidig opplever å ha en plikt til å forebygge. Det kan imidlertid virke

som om opplevelsen av å ha en slik plikt, er sterkest i forhold til saker hvor informantene har arbeidet med og ”kjent” familiene over tid. Kanskje kan også saksbehandlerens samvittighet her være en medvirkende årsak, dersom en tar utgangspunkt i at samvittigheten er vanskelig å se bort i fra når relasjonen til familien er etablert?

Sitatene bekrefter at informantene er klar over hvilke skader alvorlige konflikter mellom foreldrene kan føre til hos barnet. Det bekreftes samtidig at informantene er seg bevisst barnevernlovens § 3-1 som lyder:

Kommunen skal følge nøye med i de forhold barn lever under, og har ansvar for å finne tiltak som kan forebygge omsorgssvikt og atferdsproblemer.

Barneverntjenesten har et spesielt ansvar for å søke avdekket omsorgssvikt, atferds-, sosiale og emosjonelle problemer så tidlig at varige problemer kan unngås, og sette inn tiltak i forhold til dette.

Gjertsen (2007:105) hevder at det på bakgrunn av de siste års kompetanse- og metodetilvekst innenfor barnevernet og samarbeidende tjenester, er grunn til å tro at forebyggingsperspektivet vil løftes kraftig de neste år.

4.5 Ikke samsvar mellom hvordan det er og hvordan det burde være

Ettersom det ble tydelig under intervjuene at det råder usikkerhet og uenighet omkring barneverntjenestens rolle i saker hvor foreldre er i konflikt, var det naturlig å komme inn på hvordan informantene generelt opplevde disse familiene ivaretatt i dag. Dette førte videre til refleksjoner omkring og hvordan de ut fra sin kompetanse og erfaring mente at familienes behov burde ivaretas. Det fremgår av materialet at det råder sterke meninger i forhold til disse spørsmålene.

Jeg har her valgt å starte med en fremstilling av informantenes opplevelse av hvordan disse familiene blir ivaretatt per i dag. Deretter vil jeg ta for meg de funn som omhandler informantenes meninger om hvem familiene bør ivaretas av for at ivaretakelsen skal være god nok.

Det fremkommer, som vi skal se, av intervjuundersøkelsens datamateriale at oppfatningene omkring barneverntjenestens ansvar i disse sakene per i dag er nært knyttet til oppfatningene om hvordan tilbudet til disse familiene burde være.

4.5.1 Situasjonen for disse familiene i dag

Det er et gjennomgående funn at informantene opplever at samfunnet ikke har et godt nok apparat til å hjelpe disse familiene per i dag. En informant sa dette slik: *”Så sprøtt som det nå høres ut, så sprøtt er jo det feltet her. Fordi at de både kommer hit og disse folka kommer over alt, det må vi vite. De går på familiekontor, de går til Fylkesmannen, de går til advokater og de går over alt og rundt omkring. Og de går sikkert til mange andre også. Og ikke får de egentlig god nok hjelp”*.

Det fremkommer av materialet at alle informantene mener ansvaret for familier hvor foreldrene er i konflikt, i hovedsak ligger hos familievernnet og at dette i utgangspunktet er et riktig sted å plassere et slikt ansvar. Samtidig er det tydelig at flere av informantene mener at familievernnet ikke strekker til når konfliktene er alvorlige, langvarige og fastlåste.

Det går videre frem av intervjuene at informantene mener at lovverket her er for vagt og at familiene faller mellom to eller flere stoler, selv om det er i disse tilfellene at barna er mest utsatt for å utvikle problemer. Barne- og likestillingsdepartementet bekrefter, som vi har sett, i sin veileder Q – 1121 B (2006) at dette har skjedd i praksis ved at barneverntjenesten har avvist slike saker. Barneombudet bekrefter det samme ut fra innspill fra barn og foreldre (Barneombudet, 2006). Samtidig understreker departementet at barneverntjenesten har et ansvar for å gripe inn i disse sakene, og at det dermed ikke skal være slik at disse familiene faller mellom to stoler. Dersom en ser bort fra ansvarsspørsmålet, kan det imidlertid likevel hevdes at familiene ikke får god nok hjelp dersom instansene som har det faktiske ansvaret ikke kan tilby tiltak eller behandling som har en tilfredsstillende effekt, altså hvor konfliktene løses og barnets omsorgssituasjon blir bedre.

Som vi har sett, velger noen av informantene å intervensere i disse sakene, selv om de tilsynelatende virker usikre på om de har lovverket helt og fullt på sin side. Det fremgår imidlertid, som tidligere nevnt, av materialet at informantene ikke beskriver noen hjelpetiltak som er adekvate i forhold til denne problematikken. Dette vil naturligvis

også være noe av årsaken til at informantene mener familiene ikke får gode nok tilbud per i dag.

4.5.2 Hvordan det burde være

Datamaterialet viser et stort engasjement rundt spørsmålet om hvordan disse familiene kan ivaretas på en bedre måte enn de ivaretas i dag. Et sentralt refleksjonstema i den sammenheng var om barneverntjenesten er den rette instansen til å gripe inn i disse sakene. Informantenes refleksjoner omkring dette spørsmålet kan synes å være nært knyttet til deres oppfatning av barneverntjenestens ansvar i dag.

4.5.3 Makt og autoritet

For de av informantene som mente at barneverntjenesten er rett instans til å gå inn i disse sakene, var barneverntjenestens makt og autoritet det største argumentet.

Informantene påpeker at barneverntjenesten er den eneste instansen som har den makt og myndighet som skal til for å legge et press på foreldrene om å gå aktivt inn for å løse konfliktene, og mener derfor at barneverntjenesten er rette instans til å gå inn i disse sakene. Informantene som har denne oppfatningen, er de samme informantene som peker på mangelen på makt og autoritet ved familievernkontorene. Informantene er bekymret for at familievernkontorene ikke får til noe i de sakene hvor konfliktene er størst og hvor barna lider mest, og uttrykker også bekymring for at familievernkontoret sjelden melder bekymring for disse barna til barneverntjenesten som har makt og autoritet til å legge press på foreldrene i forhold til å forbedre barnets omsorgssituasjon.

En informant sa det slik: *”Jeg opplever kanskje at det har vært...det prøves vel å få dyttet det unna og på familierådgivningskontoret og som de skal ta sånne ting. Og det er for så vidt greit det, men de har jo ikke noe autoritet i forhold til barna og de har ikke...jeg tror nok det hadde vært lurt å utstyrt oss på å håndtere slike konflikter og bli gode på det og, for vi har jo tyngde i det at vi er barnevernet”.*

Informanten er her opptatt av at familievernkontorene ikke strekker til i de alvorligste sakene, og at barneverntjenesten derfor bør inn. Barneverntjenesten har en spesiell rolle i at den har ansvar for å kontrollere barns omsorgssituasjon når det er mistanke om at barnet lider under omsorgssvikt. I tillegg kan barneverntjenesten ty til tvang i de tilfeller

hvor barnets omsorgssituasjon ikke vurderes å være god nok, og hvor foreldrene ikke ønsker eller evner å ta i mot hjelp for å forbedre situasjonen (Bunkholdt og Sandbæk, 2008). Informantene som er opptatt av makt og autoritetsperspektivet, uttrykker bekymring for at disse barna skal bli usynlige når foreldrene ikke klarer å nyttiggjøre seg den hjelpen de i dag tilbys i forhold til å løse konfliktene, samtidig som ingen melder bekymring for barnet. Vi snakker her om de alvorligste konfliktsakene.

4.5.4 Stigmatisering

En av informantene, som mener at barneverntjenesten ikke bør gripe inn i disse sakene, argumenterer med at det er stigmatiserende og dermed belastende for en familie å være i kontakt med barneverntjenesten: *”Å dra det inn i barnevernsrådgivningen og...det er så belastende i seg selv for noen å være inn i noe barnevern...”*.

Informanten mener en slik belastning vil være uheldig for noen, og at det derfor er mer hensiktsmessig om andre instanser har dette ansvaret.

4.5.5 Ressurser og kompetanse

Flere av informantene påpeker at ressursmangel er en hindring i forhold til å gripe inn i disse sakene. En av informantene sier det slik: *”Og jeg tenker...det er jo ikke fordi mine kollegaer er slemme. Det har jo ingenting med det å gjøre at de ikke vil. Men om de blir liksom bortprioritert av ressurs hensyn, det er nok en rimelig antakelse”*.

Det kommer frem av datamaterialet at ressurser i denne sammenheng både handler om stillinger og tiltak. Mens noen bruker dette som et argument for at barneverntjenesten ikke bør inn i disse sakene, mener andre at barneverntjenesten bør styrkes ressursmessig slik at den har mulighet til å gjøre et kvalitativt godt arbeid i forhold til å bedre omsorgssituasjonen for barna. Også her ser vi en viss sammenheng mellom hvordan informantene opplever barneverntjenestens rolle i dag og hvordan de mener rollen burde være.

En av informantene sier at foreldrekonflikter er en så utbredt problematikk, at barneverntjenesten ikke har kapasitet til å gå inn i disse sakene. Vedkommende hevder at barneverntjenesten måtte ha doblet eller tredoblet sin stab for å kunne gå inn i disse sakene.

Den samme informanten påpeker imidlertid at en istedenfor å styrke barnevernet burde styrke familievernnet, slik at de fikk bedre kapasitet til å følge opp disse familiene. Informanten påpeker at det er her kompetansen på konfliktløsning ligger i utgangspunktet: *”Nei, jeg tenker jo at hvis det var noen en skulle styrket i forbindelse med dette med konflikter mellom foreldre, så er det kanskje familievernkontorene. De kunne jo faktisk ha trengt å være tillagt noen flere ressurser. For det er jo en problematikk hvis de opererer med ventelister på tre-fire måneder og folk står midt i en konflikt, ikke sant. Vi må snu på hælen og agere når noe er akutt. Skulle vel nesten ønske i noen tilfeller at den slags type institusjoner også kunne gjøre det. Nå kan de vel i en liten grad gjøre det hvis de er helt helt...de strekker seg nok langt de og, men normalt er det jo en del ventetid”*.

I forhold til kompetanse på dette feltet kom informantene med mange ulike betraktninger, også knyttet til spørsmålet om barneverntjenesten er rett instans til å gripe inn i disse sakene.

Noen informanter mente at det var mangel på kompetanse innad i personalgruppen, og at dette gjorde det vanskeligere å utføre et suksessfullt endringsarbeid i forhold til konfliktene. En av informantene mente at det i tillegg til mangel på kompetanse, også var mangel på metoder og veiledning: *”For jeg opplever som saksbehandler at det er veldig vanskelig å jobbe med metodisk oppfølging, råd og veiledning. Og litt ut fra det jeg sa tidligere, vi har for dårlige metoder på det, vi har for dårlig oppfølging av oss. Jeg ville gjerne gjort det jeg, men da måtte jeg ha mye færre saker og hatt mer metodisk veiledning på ’hvordan går man faktisk frem? Hva er målet her? Hvordan jobber vi med dette?’”*. Det ble her understreket at saksgjennomgang og diskusjoner knyttet til disse, ikke kunne sammenlignes med veiledning fra psykologer eller andre med aktuell høyere utdanning.

Andre igjen, mente at barneverntjenesten hadde mye kompetanse på konfliktarbeid: *”Ja, vi har mye kompetanse på konfliktjobbing, mye på sortering, altså mye på...jeg holdt på å si på en måte...se vilje. Det er selvfølgelig litt tilfeldig noen ganger også, men det... Vi har veldig mye kompetanse på menneskelige relasjoner”*.

NOU 2009:8 om Kompetanseutvikling i barnevernet understreker et generelt behov for kompetanseutvikling i barnevernet og foreslår videre at et større studiemiljø gis mulighet til å utvikle mastergrader og doktorgradsprogrammet innen barnevern.

4.5.6 Det mangler en instans

Det fremkommer av datamaterialet at flere av informantene mener at det mangler en instans som kan ivareta familier med alvorlige fastlåste konflikter. En informant sier dette slik: *”Det har i flere år som det feltet der har vært noe...så mangler det egentlig en instans. Det mener jeg. Det mangler rett og slett en instans, fordi det er for mange folk, det er forferdelig mang som sliter med disse konfliktene. Og det er forferdelig mange barn som kommer til å utvikle atferdsproblemer. Det er jeg helt overbevist om. Og som allerede har gjort det og det kommer til å utvikle seg.”* Informanten mener at lovverket må endres, dersom barneverntjenesten skal ha ansvar for disse sakene.

En annen informant kom med følgende forslag: *”Jeg synes at det skulle vært en egen gruppe innen barneverntjenesten som hadde fått disse sakene. Og jeg synes det burde vært en eller annen overlapping mellom Lov om barn og foreldre og Lov om barneverntjenester. Sånn at det var noen som satt med makt og myndighet til å lage noen premisser som de ungene kunne...altså hvor det var barna som var i fokus. Også skulle man ha noen ressurser og noen samværssteder, noen tilsynsførere, noen trygghetspersoner...at det skulle være et apparat som kunne ivareta ungene, når foreldrene går fra hverandre og fortsetter altså å krige. Og vi skulle ha myndighet til å bestemme hvordan det skal være ut i fra hva som er best for ungene.”*

En tredje informant sier: *”Det burde vært en egen familiedomstol, som hadde kvalifiserte sakkyndige til å jobbe med det og gå inn i det og jobbe på en helt annen måte.”*

Det kan synes som om informantene mener at det mangler en instans som både har myndighet til å ta avgjørelser, makt og autoritet til å legge press på foreldre som ikke vil arbeide for å løse konfliktene, kompetanse og adekvate tiltak som kan hjelpe både foreldrene og barnet i disse situasjonene og ressurser nok til å ta seg av det som oppfattes som et stort antall saker.

4.6 Behov for forskning omkring barneverntjenestens rolle i foreldrekonfliktsaker

Teorisøkene i forbindelse med denne undersøkelsen, viser et udekket behov for forskning omkring foreldrekonflikter innen barnevernfeltet. Her er det mange viktige og ubesvarte spørsmål. En kan undre seg over at dette ikke har blitt prioritert, når en har en slik omfattende kunnskap om hvilke skader alvorlige konflikter kan ha for barnets helse og utvikling. Dette spesielt ettersom både teoretikere og forskere på feltet har stilt spørsmålsteget ved om omsorgssituasjonen til disse barna er god nok sett i lys av kriteriene for inngripen i barnevernloven (Rød, Ekeland og Thuen, 2008)(Høstmælingen et al, 2008).

En mulig årsak til dette er kompleksiteten av lovverket omkring barn og foreldre. Hvor grensene mellom privat rett og offentlig rett går i slike saker, kan være vanskelig å definere. Og dette kan videre henge sammen med at konflikter mellom foreldre er et vanskelig fenomen å måle, eksempelvis sammenlignet med fysisk vold, rus og fysisk vanskjøtsel, hvor man i større grad kan "se og lukte" graden av omsorgssvikt (Killén, 2008).

5.0 Oppsummering – Hvor ble det av den røde tråden?

I denne oppgaven har jeg forsøkt å belyse et tema som hittil har hatt lite fokus innen barnevernfeltet. Til slutt vil jeg nå gi en liten oppsummering av hva denne studien kan si oss. Jeg vil starte med en kort oversikt over hvilke sentrale funn vi sitter igjen med og knytte disse opp mot oppgavens problemstilling og forskningsspørsmål. Før jeg avslutter med å si noe om hva jeg tenker at studien peker på av aktuelle satsingsområder knyttet til dette temaet for fremtidig forskning innen barnevernet.

5.1 Sentrale funn

Avslutningsvis stilles det store spørsmålet om jeg i denne oppgaven har klart å svare på problemstillingen for undersøkelsen og forskningsspørsmålene. Ingen av disse er ja/nei spørsmål eller påstander som skal bekreftes eller avkreftes. Jeg har forsøkt å belyse flere temaer som jeg opplever er nært knyttet både til problemstillingen og forskningsspørsmålene.

Studien viser at saksbehandlerne opplever konflikter mellom foreldre som et aktuelt problem i de sakene de arbeider med.

Videre fremkommer det en usikkerhet blant informantene omkring barneverntjenestens ansvar i saker som omhandler foreldrekonflikter. Datamaterialet viser at det råder usikkerhet og forvirring omkring lovverket og handlingsanvisningene knyttet til dette. Et dilemma her er informantenes oppfatning av å bli bedt om å holde "fingrene av fatet" samtidig som de etter barnevernloven har plikt til å gripe inn når de er bekymret for et barns omsorgssituasjon. Informantene oppfatter at ansvaret for foreldrekonflikter ligger hos familievernnet, men på bakgrunn av en erfaring om at disse ikke strekker til i de alvorligste sakene, fører til at noen saksbehandler likevel velger å gripe inn. Opplevelsen av at familievernnet ikke melder bekymring i disse sakene, kan også synes å gjøre at barneverntjenesten velger å arbeide med sakene.

Denne studien har også vist oss at konflikter mellom foreldre er noe barneverntjenesten både tematiserer og arbeider med i en viss grad. Hvordan dette gjøres, kan imidlertid i stor grad se ut til å være avhengig av den enkelte saksbehandler. Og datamaterialet tyder på at tematiseringen og arbeidet ikke skjer systematisk med ledelsen som initiativtaker.

Sammen med vurderingen av å gripe inn, henger også opplevelsen av å ikke strekke til. Sentralt her er at barneverntjenesten mangler verktøy, adekvate tiltak og ressurser til å håndtere disse sakene, både med tanke på problematikk og omfang.

Det kommer tydelig frem av undersøkelsen at informantene opplever at barna i disse familiene ikke ivaretas på en god nok måte. Det fremkommer imidlertid ikke noe entydig svar på hvordan dette best kan løses. Mens noen mener at barneverntjenesten bør være mer aktive i disse sakene på bakgrunn av sin makt- og autoritetsposisjon, mener andre at barneverntjenesten her ikke er rett instans til å gripe inn fordi det å være i kontakt med barneverntjenesten i seg selv er belastende. Det er imidlertid en gjentakende påstand at det i dag mangler en instans som både har myndighet til å fatte vedtak og kompetanse, verktøy og tiltak til å arbeide kvalitetsmessig med disse familiene.

I tillegg er det også et funn i seg selv at det eksisterer så lite forskning og teori omkring dette temaet innen barnevernfeltet.

Og med dette mener jeg å ha besvart problemstillingen og forskningsspørsmålene for oppgaven. Funnet omkring informantenes opplevelse av manglende samsvar mellom

hvordan disse sakene ivaretas i dag og hvordan de sette ut fra informantenes faglige vurderinger burde vært ivaretatt, kan plasseres noe på siden av de forskningsspørsmål som her er stilt. Jeg har likevel vurdert dette funnet som relevant, ettersom dette var nært knyttet både til informantenes tematisering av og arbeid med foreldrekonflikter.

6.3 Veien videre

Funnene i undersøkelsen kan tyde på at vi her er i ferd med å identifisere viktige forskningsbehov innen barnevernfeltet. Dersom barn som lider under alvorlige konflikter mellom foreldrene, faller mellom to eller flere stoler, er det viktig at dette belyses i større grad.

Datamaterialet kan også tyde på at departementets forsøk på å understreke barneverntjenestens plikt og ansvar i disse sakene, ikke har nådd frem. Dette er i seg selv et tema som bør undersøkes nærmere. Nært knyttet til dette er også hvor terskelen går for når en foreldrekonfliktsak skal defineres inn under barneverntjenestens ansvar.

Andre instansers terskel for å melde bekymring til barneverntjenesten i saker som omhandler foreldrekonflikter, er også et tema for forskning. Særlig kunne det her være interessant å se nærmere på meklingsmenns plikt til å melde bekymring jf. Ekteskapsloven § 26 a.

Og sist men ikke minst, kan funnene i undersøkelsen tyde på at det er behov for en utredning omkring hvem som best kan ivareta disse familiene og hvordan. Dersom dette skal være barneverntjenestens ansvar, må det stilles spørsmål omkring barneverntjenestens kompetanse, ressurser og tilgjengelige hjelpetiltak i denne sammenheng.

Litteratur

- Archard, D. (2004): *Children. Rights and childhood*. 2. utgave. Oxon: Routledge
- Backe-Hansen, E. (2004): *God nok omsorg. Riktige beslutninger i barnevernet*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Bunkholdt, V. og Sandbæk, M. (2008): *Praktisk barnevernarbeid*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Dalen, M. (2008): *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Gilje, N. og Grimen, H. (1993): *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gjertsen, P. (Red.) (2007): *Forebyggende barnevern. Samarbeid for barnets beste*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

- Grych, J. H. og Fincham, F. D. (Red.) (2001): *Interparental Conflict and Child Development. Theory, Research and Application*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Halvorsen, K. (2008): *Å forske på samfunnet. En innføring i samfunnsvitenskapelig metode*. 5. utgave. Oslo: J. W. Cappelens Forlag AS.
- Hareide, D. (2006): *Konfliktmegling- et nordisk perspektiv*. Oslo: Spartacus Forlag AS.
- Havik, T., Larsen, M. Y., Nordstoga, S., Veland, J., (2004): *Barnevernet – forutsetninger og gjennomføring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Helskog, G. H. og Lærum, K. T. (2007): *Fortsatt foreldre. Godt nok samarbeid etter samlivsbrudd*. Vikersund: Modum Bad – SAMLIVSSENTERET
- Holgensen, G. (2008): *Barnerett*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.
- Høstmælingen, N., Kjørholt, E. S. og Sandberg, K. (Red.) (2008): *Barnekonvensjonen. Barns rettigheter i Norge*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Johannessen, A., Tufte, P. A., og Kristoffersen, L. (2006): *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Oslo: Abstrakt forlag AS.
- Killén, K. (2008) *Sveket. Omsorgssvikt er alles ansvar*. Oslo: Kommuneforlaget AS.
- Kvale, S. (2008): *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Kvello, Ø. (2007): *Utredning av adferdsvansker, omsorgssvikt og mishandling*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Koch, K. (2000): *Når mor og far møtes i retten – barnefordeling og samvær*. NOVA-rapport 13/00.
- Koch, K. og Walstad, E. (2005): *Samvær mellom barn og foreldre som ikke bor sammen*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Moxnes, K. (2003): *Skånsomme skilsmisser – med barnet i fokus*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.
- Moxnes, K., Kvaran, I., Kaul, H. og Levin, I. (Red.) (2001): *Skilsmisens mange ansikter. Om barn og foreldres erfaringer med skilsmisse*. Kristiansand: Høyskoleforlaget AS.
- Nordstoga, S. (200x): *...det er så personavhengig. Om barnevernarbeiderens personlige makt*. Forskningsserien nr. 34, Høgskolen i Agder, Kristiansand.
- Ringdal, K. (2009) *Enhet og mangfold*. Bergen: Fagbokforlaget
- Ryen, A. (2002): *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskap til feltarbeid*. 2. opplag 2006. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

- Rød, P. A., Ekeland, T., Thuen, F. (2008): *Barns erfaringer med konfliktfylte samlivsbrudd: Problemforståelse og følelsesmessige reaksjoner*. Tidsskrift for norsk Psykologiforening, vol. 45
- Silverman, D., (2006): *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analyzing Talk Text and Interaction*. London: Sage Publications Ltd.
- Skivenes, M. (2002): *Lovgivning og legitimitet. En evaluering av lov om barneverntjenester av 1992 i et deliberativt perspektiv*. Universitetet i Bergen, Det samfunnsvitenskapelige fakultet, Rapport nr. 79
- Storberget, K. (2007) *Bjørnen sover – om vold i familien*. Oslo: Achehough
- Størkesen, I. (2006) *Psykososiale konsekvenser blant barn og ungdom ved samlivsbrudd*. I Barn i Norge - Årsrapport om barn og unges psykiske helse Voksne for barn
- Thagaard, T. (2009): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. 3. utgave. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- Verhellen, E. (2000): *Convention on the rights of the Child*. Background, motivation, strategies, main themes. 3. utgave. Leuven/Apeldoorn: Garant.

Offentlige dokumenter/Lover/Internett

FNs konvensjon om barnets rettigheter av 20. november 1989

Lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr. 100

Lov om barn og foreldre (Barnelova) av 8. april 1981 nr. 7

Lov om ekteskap av 4. juli 1991

NOU 1998:17 *Barnefordelingssaker – avgjørelsesorgan, saksbehandlingsregler og delt bosted*.

NOU 2009:8. Kompetanseutvikling i barnevernet. Kvalifisering til arbeid i barnevernet gjennom praksisnær og forskningsbasert utdanning.

Ot.prp. nr. 29 (2002-2003) Om lov om endringer i barneloven mv.

Retningslinjer (Q-0973) av 15. oktober 1998 til lov om barneverntjenester 17. juli 1992 nr. 100: *Midlertidige og foreløpige vedtak i akutsituasjoner*. Barne- og familiedepartementet

Retningslinjer (Q-0982) av 10. desember 1998 til lov om barneverntjenester av 17. juli 1992 nr.100: *Hjelpetiltak – barnevernloven § 4-4*. Barne- og familiedepartementet
Veileder Q-112B (2006) *om barnevernets rolle ved mistanke om overgrep under samvær*. Barne- og likestillingsdepartementet

Rapport 2008/55 *Hvordan går det med barn som har lite kontakt med den ene forelderen? En litteraturgjennomgang av norsk og utenlandsk forskning*. Statistisk Sentralbyrå

www.barneombudet.no

www.bufetat.no

www.etikkom.no/retningslinjer/NESHretningslinjer/06

www.ssb.no

Vedlegg

Vedlegg 1: Informasjonsbrev til barneverntjenestene

**XXX barneverntjeneste
v/ barnevernleder**

Kristiansand, 25.11.08

Informasjonsbrev og samtykkeerklæring i forbindelse med deltagelse i Masterprosjekt ved UiB

Viser til telefonsamtale i dag tirsdag 25. november 2008 hvor jeg kom med en forespørsel om deltagelse i mitt Masterprosjekt ved UiB.

Jeg heter Vibecke Ulvær Vallesverd og er masterstudent i barnevern ved Universitetet i Bergen. Jeg er utdannet barnevernpedagog og har arbeidet flere år som barnevernkonsulent i barneverntjenesten. For tiden er jeg i gang med en mastergrad i barnevern ved Universitetet i Bergen. Dette skrivet omhandler min masteroppgave med arbeidstittelen ”Når mor og far ikke samarbeider”.

Målet med prosjektet er å undersøke i hvilken grad og på hvilke måter barneverntjenesten tematiserer og arbeider med forholdet mellom foreldre. For at jeg skal kunne få svar på mine spørsmål, er jeg avhengig av informanter. Informantene er saksbehandlere i barneverntjenesten og jeg har valgt å kontakte barneverntjenesten i to middels store kommuner og ønsker å intervjué én representant fra hver av kommunenes mottak og to representanter fra kommunenes undersøkelsesgrupper. Intervjuene vil foretas av én saksbehandler av gangen og er beregnet å vare inntil to timer pr. saksbehandler. For å ivareta innholdet i den informasjonen jeg får på best mulig måte, vil jeg benytte meg av en båndopptager under intervjuene. Intervjuene vil i hovedsak dreie seg om de sakene saksbehandleren arbeider med, og vil struktureres ut fra en forberedt intervjuguide.

Deltagelsen i prosjektet er frivillig, og informantene kan når som helst i prosessen velge å trekke seg og be om at opplysningene som er gitt blir slettet. Undersøkelsen er registrert hos Personvernombudet for forskning, Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste. Mer informasjon om dette finnes på nettsiden <http://www.nsd.uib.no/personvern/>. Resultatene fra undersøkelsen vil bli anonymisert og det vil på ingen måte være mulig å finne tilbake til informantene. Min veileder for oppgaven, førsteamanuensis Solveig Botnen Eide, vil få informasjon om intervjuene men vil ikke ha tilgang på eventuelle personopplysninger. Alle lydopptak vil bli slettet så snart masteroppgaven er levert. I de transkriberte intervjuene vil saksbehandlerne tildeles fiktive navn etc. Oppgaven vil leveres innen utgangen av 2009 og vil publiseres når den er godkjent.

Jeg håper med dette at dere ønsker å bidra til prosjektet ved å la meg intervjué tre saksbehandlere ved deres kontor, én person fra mottak og to personer fra undersøkelsesgruppa. Jeg vil om kort tid ta kontakt for å høre deres avgjørelse og forhåpentligvis avtale tid for intervjuene. Dersom dere stiller dere positive til min henvendelse, vil jeg videre be om at de saksbehandlerne som skal delta, skriver under vedlagte samtykkeerklæring og har denne klar før intervjuene.

Ta gjerne kontakt om dere har spørsmål knyttet til denne henvendelsen. Mitt mobilnummer er 97 60 63 65.

Vennlig hilsen

Vibecke Ulvær Vallesverd
Student
Universitetet i Bergen

Vedlegg 2: Samtykkeerklæring

Samtykkeerklæring

Jeg sier meg villig til å delta i prosjektet slik det er presentert ovenfor.

Navn:

Mottak Undersøkelse

Telefon:

Mailadresse:

Samtykkeerklæring

Jeg sier meg villig til å delta i prosjektet slik det er presentert ovenfor.

Navn:

Mottak Undersøkelse

Telefon:

Mailadresse:

Samtykkeerklæring

Jeg sier meg villig til å delta i prosjektet slik det er presentert ovenfor.

Navn:

Mottak Undersøkelse

Telefon:

Mailadresse:

Vedlegg 3: Foreløpig intervjuguide til barneverntjenesten i x og x kommune.

Om saksbehandler og saksbehandlers saksportofølje

- Organisering av kontoret (Spesialist/generalist)
- Hvor er saksbehandler organisert?
- Hvor mange saker har saksbehandler?
- Hva slags saker (meldinger, undersøkelse, hjelpetiltak, omsorg)?
- Grad av samarbeid med medsaksbehandlere ved kontoret

Saksbehandlers opplevelse av foreldresamarbeid i sine saker og generelt

- Gjennomgang av sakene.
- Bakgrunn og innhold
- Hvor lenge har barneverntjenesten vært inne i saken?
- Hvor lenge har saksbehandler vært inne i saken?
- Hvilke samarbeidspartnere samarbeider barneverntjenesten med?
- Hvilke tiltak?
- Familiens innstilling til at barneverntjenesten er inne i saken?
- Forholdt barneverntjenesten seg til begge foreldrene?
- Hvis barneverntjenesten ikke forholdt seg til begge foreldre, hva var begrunnelsen for det?
- Hvordan vil saksbehandler beskrive forholdet mellom foreldrene?

- Har eventuelle konflikter mellom foreldrene vært aktuelt tema i barneverntjenestens vurdering og/eller arbeid med saken?
 - Hvis nei, hva er begrunnelsen for dette?
 - Hvis ja, på hvilken måte er dette et tema i saken og hvordan er dette blitt håndtert?
 - Hvis hjelpetiltaket 'råd og veiledning' er benyttet i forhold til eventuelle konflikter, hva konkret har dette tiltaket bestått i?
-
- Saksbehandlers generelle opplevelse av foreldrekonflikter som gjenganger i saker

Barneverntjenestens generelle måte å imøtekomme negativt samarbeidsklima mellom foreldre som problematikk.

- Fokus på foreldresamarbeid i sakene ved kontoret
- Hvilke tiltak benytter man seg av i møte med denne problematikken?
- Mål med tiltakene
- Opplevelse av tiltakenes suksessfaktor
- Hvilke samarbeidspartnere benytter man seg av?
- Hvordan ser samarbeidet ut?
- Samarbeidspartnernes innstilling til henvisning/forespørsel om samarbeid

For mottak

- Er konflikter mellom foreldre et tema som kommer frem i de bekymringsmeldingene barneverntjenesten mottar?
- Hvis ja, hvor ofte er dette et tema i første bekymringsmelding eller dukker opp som et tema senere i avklaringsperioden?
- Hvordan imøtekommer eventuelt barneverntjenestens mottak en sak hvor konflikter mellom foreldre del av bekymringen?